

חדש AV ELUL ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Obálka Friedricha Feigla k výboru z pražských německých básníků.
(K textu *Oko vidí svět* na stranách 14–15.)

KAMENY ZMIZELÝCH

Také v Liberci budou památku obětí šoa připomínat tzv. kameny zmizelých. Ve druhé polovině července se zde během jednoho dne konalo několik slavnostních uložení a odhalení devatenácti mosaurných desek, zapuštěných do chodníků místních ulic a náměstí.

Kameny zmizelých navazují na projekt „Stolpersteine“, který zahájil před více jak pětadvaceti lety německý výtvarník Günter Demnig a který se úspěšně rozšířil do většiny evropských zemí. V České republice jej však v poslední době provázely technické a organizační problémy, a proto se některé naše obce rozhodly, že budou v projektu pokračovat samy, a to v upravené verzi pod názvem „Kameny zmizelých“. Ten zároveň připomíná i někdejší projekt Židovského muzea v Praze „Zmizelí sousedé“.

V Liberci byly první dva kameny vsazeny před místním divadlem, aby připomněly osudy Friedricha Sommera, ředitele a dirigenta této významné scény, který zahynul v Osvětimi, a jeho pokračovatele v ředitelské pozici, Oskara Basche, který byl zavražděn v koncentračním táboře v Izbici. Další kameny připomínají osudy rodin Bendových, Freundových, Königsteinových, Steinerových, Fischlových, Ledererových a Taussigových. Pietních akcí se zúčastnili – vedle primátora Liberce, hejtmána Libereckého kraje, představitelů Židovské obce v Liberci a FŽO – také potomci rodiny Bendových a Fischlových, kteří dnes žijí ve Spojených státech. tk

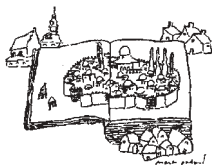
ŽIDÉ V ČECHÁCH

A NA MORAVĚ 1969–1989

Ústav pro studium totalitních režimů a Židovské muzeum v Praze srdečně zvou všechny zájemce na kolokvium *Labyrintem normalizace – Židé v Čechách a na Moravě 1969–1989*, které se uskuteční **15. září 2016** od 9.00 v Ústavu pro studium totalitních režimů, Siwiceva 2, Praha 3.

Sovětská propaganda označila obrodný proces v Československu v roce 1968 kromě jiného za sionistické spiknutí. Po několikaleté přestávce tak StB opět začala sestavovat seznamy osob židovského původu pro „operativní využití“ v boji se sionismem. Židovská komunita byla za normalizace jistě specifická, ale je také mikrosvět, ve kterém se odehrávaly podobné procesy jako ve většinové společnosti.

AKTUALITY

Program:

I. blok: 9.15–10.15 předsedající: Ondřej Matějka.

Úvodní blok. Proč se zabývat židovskou komunitou v normalizaci?

Martin Šmok (ŽMP): Labyrintem normalizace – prezentace připravované výstavy.

II. blok: 10.35–12.00 předsedající: Martin Šmok – Vzpomínky a paměť.

Peter Salner (SAV): Židia v Bratislave v letech 1969–1989; Andrea Michalová: Náboženství židovského obyvatelstva a žité židovství v době normalizace v Praze; Jan Dvořák; Adam Hradilek (ÚSTR): Život židovské komunity v období tzv. normalizace ve vzpomínkách pamětníků.

III. blok: 13.30–14.30 předsedající: Ondřej Matějka – Aktivity Státní bezpečnosti v archivních pramenech.

Ondřej Koutek: Akce PAVOUK – evidování osob židovského původu Státní bezpečností v období normalizace; Martin Šmok (ŽMP): Únos.

IV. blok: 14.50–16.10 předsedající: Martin Šmok – Zobrazování situace Židů v Československu.

Barbora Císařová (FF UHK): Počátky normalizace v Československu z pohledu židovské komunity; Blanka Soukupová (FHS UK): Protižidovská propaganda v masmédiích v éře tzv. normalizace; Blanka Rozkošná: Ničení židovských památek v normalizačním Československu.

IV. blok: 16.20–17.00 předsedající: Michal Frankl – „Bílá místa“ v poznání židovské komunity v období normalizace a možnosti dalšího výzkumu. Martin Šmok, Matěj Spurný, Peter Salner.

Organizátoři: Ústav pro studium totalitních režimů a Židovské muzeum v Praze. K účasti není nutná registrace.

red

VÝLET ZA EMOCEMI

Bouři rozhořčených reakcí sklídl v českém prostředí i v zahraničí autobus, polepený křiklavými reklamami lákajícími do Osvětimi na „výlet za emocemi“. Upozornila na něj i média v Izraeli, v Británii či v Polsku a své znechucení nad ním vyjádřili mnozí přeživší holokaust. Iniciátorem a autorem reklam nebyl majitel autobusu sám, nýbrž známý český filmař-dokumentarista Vít Klusák, jemuž autobus posloužil do připravovaného filmu z prostředí českého neonacismu. Klusák tvrdí, že chtěl upozornit na hloupý a bulvární způsob, jakým cestovky lákají turisty do míst spojených s touto temnou kapitolou dějin, a hesla i grafiku prý převzal z internetu.

V zahraničních médiích reagovala na kauzu například česká přeživší šoa Erika Bezdičková: „Kšeft z osvětimské katastrofy může udělat jen osoba bez jakékoli morálky,“ citoval ji izraelský list *Jerusalem Post*.

K věci se vyjádřil také ředitel pražského Židovského muzea Leo Pavlát, který před necelým měsícem požádal majitele autobusu o odstranění reklamy v dopise, podepsaném také předsedou Federace židovských obcí P. Papouškem. Na dopis však podle Pavláta dopravce nereagoval. V rozhovoru pro internetovou stanici DVTV Pavlát k celé kauze uvedl, že se jedná o „naprostou bulvarizaci, cynismus a nevkus“. Současně kritizoval i režiséra Víta Klusáka za to, že sejmutí reklamy ihned po natáčení nebylo předem stanovenou podmínkou. ztis

OBSAH

Vzpomínka na Emila Kohna 3
Komentář k Tófe na tento měsíc 4–5
Vše dobré uvítám – rozhovor s Arnoštem Goldflamem 6–7, 23
Jak si Lvov (ne)připomíná židovskou minulost 8–9
Moritz Steinschneider: Učenec, jenž předběhl dobu 10–11
Hranice Helvetie III 12–13
Oko vidí svět: výstava Friedricha Feigla v Chebu 14–15, 17
Oživlý archiv: o festivalu Ze stínu 16–17
Ivan Klíma: Byl mír 18–19
Utajení Židé v Hobitovi 20
Izrael: Guth Jarkovský v Riu 21
Výběr z českých médií 22
Kalendárium 23
Zprávy, kultura, inzerce 24–26
Zprávy z obcí 27
Zprávy ze světa 28

Emil Kohn se narodil v Blatné 27. října 1880 a měl tam v domě č. 201 obchod koloniálním a smíšeným zbožím, který zdědil po otci. V září 1929 zřídil před svým obchodem benzinovou pumpu a s pěkným, velkým, pohodlným autem značky Praga také provozoval osobní autodopravu. Byl to velmi schopný a slušný obchodník, vědělo se také, že uměl dát lidem zboží na dluh i bez úroků, jen tak na přátelské slovo. Měl rád legraci, s každým prohodil pár milých slov, nelze se divit, že ho všichni znali nejen v Blatné, ale i v nejširším okolí a že jeho obchod dobře prosperoval. Je zachycen na fotografii Blateňáků, kteří sloužili u 28. domobraneckého pluku v Krakově, z října 1914.

Dne 1. září 1939, v den vypuknutí druhé světové války, krátce po 8. hodině ranní, se u nás v Blatné (bydleli jsme tenkrát v prvním patře Besedy) objevili dva gestapáci v tmavých dlouhých kožených kabátech, odvedli mého dědu Františka Chlupsu, aniž by mu dovolili se rozloučit a odvezli ho v zeleném antonu pod šedou plachtou. Nevěděli jsme, co se děje, byla to nečekaná, minutová akce. Když jsme se trochu vzpamatovali, sebral jsem se a běžel ven, kde mi lidé řekli, že auto jelo k okresnímu úřadu. Utíkal jsem tedy tam.

Před budovou pošty jsem uviděl četníka pana Soldáta, jak s puškou na rameni, s nasazeným bodákem a ve služební přilbě vede obchodníka Emila Kohna. Ten byl oblečen ve svém tříčtvrtečním kabátě z blýskavé, už opotřebované, světlonědé kůže, ve kterém často chodil. Ruce měl před sebou svázané řetízem jako zločinec. Nadběhl jsem je tak, že jsem šel proti nim a pozdravil jsem. Oba mi odpověděli a pan Kohn řekl: „Nazdar, Míto, pozdravuj tvýho dědu a řekni mu, co se se mnou děje!“ „Pane Kohn, nic mu říct nemůžu, toho před chvílí sebrali Němci a je asi na okresním úřadě!“

Sledoval jsem je, až zmizeli ve vstupních dveřích budovy okresního úřadu, jak jsme říkali ještě postaru hejtmanství. Od několika lidí, kteří tam vpovzdálí, celí vyděšení, postávali, jsem se dozvěděl, že už přivezli z Pařtík Jana Vaňáče, předsedu Obce čsl. legionářů, před chvílkou také Chlupsu, starostu blatenského Sokola, tedy mého dědu, a že uvnitř byl prý zatčen okresní hejtmán

JUDr. Bohumil Krsek a rada politické správy Josef Podstatný. Všichni jsme hleděli s napětím ke vchodu budovy, před níž stál, přistaven těsně k chodníku, mně už známý zelený anton s plachtovou střechou. U něho, s obličejem obráceným do hlavního vchodu hejtmanství, stál rozkročený, vysoký, hubený, zamračený esesák v černé uniformě s umrlčí lebkou na čepici jako černá, zlověstná socha. Další dva esesmani stáli na chodníku, jeden po jeho levici, druhý vpravo, každý ve vzdálenosti asi deseti kroků. Uzávirali nevelký prostor před vchodem

VZPOMÍNKA NA EMILA KOHNA

tak, že chodci museli sejít z chodníku a obcházet po silnici.

Emil Kohn se ženou a synem, kteří později rovněž zahynuli v koncentračním táboře.

Asi po půl hodině se otevřely dveře budovy. Hrklo ve mně. Lidé šeptali: „Už jdou! Už jdou!“

A skutečně už šli. První se objevil gestapák v koženém dlouhém tmavém kabátě, potom blatenský hejtmán dr. Krsek, pak jeho zástupce, rada Josef Podstatný, potom Jan Vaňáč, pak můj děda Chlupsa a nakonec Emil Kohn, na rozdíl od ostatních, jako zločinec, stále s rukama v řetězech a s četníkem po boku. Tenhle smutný krátký a rychle postupující průvod uzavíral druhý gestapák v koženém kabátě. První esesák otevřel zadní, nízké dveře

auta a zatčení, jeden po druhém, nastupovali dovnitř pod plachtu, poháněni gestapákem: „Schnell, schnell!“ Auto směřovalo předkem do města. Černý esesák stál rozkročen, ruce založené v bok, čelem k přicházejícím a svým pravým bokem k zadku auta. Když měl nastoupit můj děda, přiskočil jsem k němu s pláčem: „Dědo, sbohem a na shledanou!“ Stiskl mi ruku, přitiskl mě k sobě: „Neplač, chlapče...“ ale v té chvíli už mě esesák chytil za rameno, vykřikl zlostně: „Keine Theater!“ a smýkl se mnou tak, že jsem odlitl, zakopl a upadl na chodník.

Viděl jsem, jak se děda prudce obrátil, ale to už přiskočili ti dva v kožených kabátech, každý z nich ho chytil za jednu ruku a nacpali ho do auta. Pak nastoupil Kohn, potom oba gestapáci, pak esesmani a auto odjelo. Celá ta záležitost se odehrála během pár vteřin, rychle, a nebyť toho mého incidentu, tak i naprosto tiše. Šel jsem domů nešťastný, cestou mi tekly slzy. Ještě téhož dne večer se vrátil rada Podstatný, propuštěn z Klatov. Teprve v listopadu jsme od dědy dostali první dopis, z Buchenwaldu, velmi stručný, psaný německy.

V té době byl však Emil Kohn již mrtev. Necelých 14 dní potom, co přišel do koncentračního tábora v Buchenwaldu, byl 13. září 1939 zabit. Podle svědectví mého dědy, který tu exekuci viděl, byl sražen vojákem SS pažbou pušky, úderem do hlavy. Padl do výkopu základů stavby, na které tam Židé pracovali, obličejem do vody a tady, v bezvědomí a bez pomoci, se vlastně utopil. Jeho tělo bylo na žádost rodiny, která zaplatila s tím spojené výlohy, posláno v zaleťované, kovové rakvi do Blatné a za neustálé asistence četnictva a tajné policie bylo pohřbeno na židovském hřbitově v Kasejovicích. Rakev nebylo dovoleno otevřít a na úmrtním listě byl jako příčina smrti uveden „zápal plic“.

Emil Kohn trpěl cukrovkou. Proto si s sebou po zatčení vzal plnou kapsu kabátu ampulí inzulínu, ale ty mu gestapo sebralo už při zastávce a prohlídce v Klatovech v den zatčení, cestou do Buchenwaldu. Postěžoval si, když ještě všichni společně čekali na chodbě gestapa v Klatovech: „Sebrali mi ty injekce, co mám na cukrovku, to je konec mého života.“ Emil Kohn byl v naší jihočeské Blatné a v tehdejší Blatenském okrese první obětí holokaustu.

DIMITRIJ SLONIM, Blatná

VYJDEŠ-LI A PŘIJDEŠ-LI

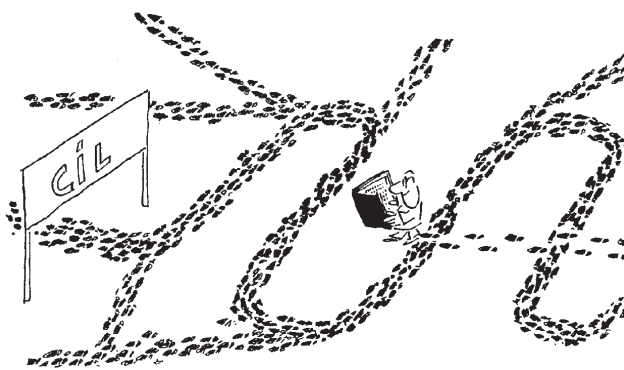
Názvy dvou na sebe navazujících oddílů Tóry „Ki tece“ (vyjdeš-li) a „Ki tavo“ (přijdeš-li), které budeme číst ve druhé polovině měsíce, připomínají legendární odchod praotce Abrahama z Ur Kasdim na závěr paršat Noach a jeho příchod do země Kenaán na začátku paršat Lech lecha. I tam na sebe navazují s významnou prodlevou. *A Terach vzal svého syna Avrama a svého vnuka Lota, Haranova syna, svou snachu Saraj, ženu svého syna Avrama, a vyšli s nimi z Ur Kasdim, že půjdou do země Kenaán, došli ale do Charan a usadili se tam.* (11,31)

Kdo s kým ale vyšel? Iniciátory východu z Ur Kasdim byli Abraham a Sára, nikoli Terach, jenž se ujal vedení, protože se zpočátku identifikoval s jejich rozhodnutím. „*Odejdi sobě,“ řekl Hospodin Avramovi ještě v Ur Kasdim, „ze své země, ze svého rodiště a z otcovského domu, do země, kterou ti ukáži! A udělám tě velkým národem, požehnám ti a zvelebím tvé jméno, staneš se požehnáním atd. (...), tak se tebou budou žehnat všechny pozemské rody!*“ *A když Avram potom, pět let po Terachově smrti, šel, jak mu pravil Hospodin, vyšli, jdouce do země Kenaán, a také do země Kenaán došli.* (12,1–5)

Záměr vyjít za velkým cílem je jedna věc, dosáhnout jej je věc druhá. Jak v životě jednotlivce, tak v životě národů se to v nejlepším případě neobejde bez zdržení. Vždycky se na půl cesty najdou překážky, které obvykle nevedou jinam než k přesunu z jednoho duchovního rozměru do jiného, jenž se od původního liší jen zbytečně vynaloženou námahou. Nebýt lidí jako Abraham, kteří zachovávají věrnost původnímu rozhodnutí, bychom dodnes měnili „Ur Kasdim“ za „Charan“, aniž by se člověk vůbec pohnul z místa. Terach je proto v hebrejštině synonymem bláznů, jehož bláznovství jej odvádí od úspěšného dovršení cesty.

Na první pohled se může zdát, že souvislost s oddíly Ki tece a Ki tavo je násilná. První paraša přece začíná tím, jak se má židovský voják zachovat ve válce, nalezne-li mezi zajatci ženu, po které zatouží, a pokračuje příkazy, jak se má židovský člověk chovat vůči druhým. Ale jako v případě vítěze, jenž se vůči zajaté ženě může chovat bez ohledu na její postavení a city, dostává se člověk v běžném životě do situací, kdy

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Ivan Steiger: Cesty života, Izajáš 26,7.

může dát volný průchod svým „potřebám“. Tóra ho nabádá, aby tak nečinil. Jako v dalších příkazech, upravujících vztahy mezi pohlavími a v problematice manželství, jej nabádá, aby v rámci svých možností nepouštěl ze zřetele smysl a cíl své cesty, ale bere přitom v potaz, jaký skutečně je. *Vida býka svého bratra nebo jeho jehně zaběhnuté, nepřihlížej nečinně a nedělej se, žes je neviděl, svému bratru je přiveď nazpět! Tak učiníš i s každou ztracenou věcí svého bratra, která se mu ztratila, a tys ji nalezl, nemůžeš dělat, žes je neviděl! Ne abys viděl osla svého bratra nebo jeho býka padnout na cestě a dělal se, že to nevidíš, musíš ho zvednout s ním!*

Nevšímavost k druhému je sama o sobě počátkem vědomého pohrdání druhým a nenávisti k němu, poněvadž ohleduplnost, spravedlivost, člověka odvádí od splnění jeho egoistických přání. Podobně má člověk myslet na možné důsledky své činnosti i v budoucnosti: *Postavíš-li nový dům, udělej na jeho střeše zábradlí a nezatížíš tak svůj dům krví, kdyby z ní spadl, kdo z ní má spadnout!* Tak bychom mohli procházet oddílem Ki tece dál a citovat další příkazy, jejichž smyslem je, že předpokladem pro úspěšné dovršení cesty za vyššími duchovními a společenskými cíli je zachování *derech erect*, „cesty země“,

vycházející z reality pozemské existence s ohledem na druhé, ba dokonce s láskou k nim. Bez toho nelze očekávat, že člověk dospěje k svému cíli. Jestliže nezachováš tuto věrnost životu, jaký je, ony „vyšší cíle“, za nimiž budeš skrývat svou nevšímavost, ti nepomohou dojít, protože jsou lživé. *Přijdeš-li do země, již ti Hospodin, tvůj Bůh, dává dědictvím, dobudeš ji a usadíš se v ní, ale ztratíš ze srdce a z mysli základní etický fundament, vyměníš jen místo za místo a nikam jsi nedošel.*

Proto následující paršat Ki tavo obsahuje jak vizi dosaženého cíle, tak prorockou vizi dějin lidu Izraele, jež se do značné míry již naplnila, protože jsme věrnost původnímu cíli praotce Abrahama nezachovávali. Leitmotivem je *keri*, příhoda, náhoda, již člověk činí východiskem, a Bůh mu potom oplácí stejnou mincí.

Test, který nás jako celek postihl, je exil, logický návrat do stavu na půl cesty z Ur Kasdim do Erec Kenaán, tj. do Charan. Pět let Abrahamova zdržení počítá jeho potomstvo na dvě tisíciletí od zkázy Druhého chrámu a více než dva a půl tisíce let od zkázy prvního. I když v pokoleních Druhého chrámu nehrály podstatnou roli tři základní hříchy, které vedly Izrael do babylonského exilu, modloslužba, prolévání krve a incest, k poslednímu exilu vedla city národa ovládající *sin'at chinam*, bezdůvodná zášť, popření základního etického předpokladu.

Tento exil nese název Edomu, či Edoma, dvojčete praotce Jákoba, jenž toto přízvisko dostal, protože hladový pohrdl prvorozenstvím. Ale s tím souvisí i to, že vzal své ženy, své syny, své dcery, svůj dobytek a všechny svůj majetek, kterého nabyl v zemi Kenaán, a odešel před tvář svého bratra Jaakova do jiné země. Slůvko „jiné“ však v originálním textu není, protože odešel prostě „do země“, na čistě materiální úroveň bytí, jež vyhovovala jeho naturelu: *Esav se usadil v pohoří Seir, Esav to je Edom.* (1M 36,6–7) Pro Izrael, o němž Bůh řekl „můj prvorozený syn je Jisrael“. Pro Jisrael je však život v edomském exilu za trest, poněvadž je prvorozený ze své podstaty. Edom je pro něj jakoukoli jinou zemí než svatá země. Pojem *galut*, exil, však v sobě skrývá pozitivní obsah, protože člověka nutí *odhalit* (le-galot) svou vinu, tím i smysl trestu a skutečný obsah svatosti.

EFRAIM K. SIDON,
vrchní zemský rabín

KI TAVO (5M 26,1–29,8)**Hledání štěstí**

Štěstí, řekl Aristoteles, je nejvyšší dobro, o které všichni lidé usilují. V hebrejštině mu je nejbližší výraz *ašrej*, což je první slovo Žalmů. Modlitbu nazývanou *Ašrej* pronášíme sice třikrát denně, ale ústřední hodnotou hebrejské Bible tento pojem není. Asi desetkrát častěji se v ní objevuje výraz *simcha*, radost, jež je jedním ze základních témat Páté knihy Mojžíšovy. Kořen s-m-ch se v každé z předchozích čtyř knih objevuje jen jednou, ale v páté celkem dvanáctkrát. Spočívá v jádru mojžíšské vize života v zemi izraelské jako země, v níž sloužíme Hospodinu s radostí. Radost hraje též hlavní roli v oddílu pro tento týden. Týká se přinášení prvních plodů do jeruzalémského Chrámu. Tóra praví: „A raduj se ze všeho dobrodiní, které Hospodin, tvůj Bůh, poskytl tobě a tvému domu...“ (5M 26,11)

Druhý okruh, v němž se objevují zmínky o radosti, je překvapivý – jedná se o kletby. V Tóře jsou dvě místa s kletbami, první je ve Třetí knize (odd. 26), druhá v Páté knize (28). Kletby ve Třetí knize končí nadějí, v Páté naprostým zoufalstvím. Zatímco ve Třetí knize byli lidé prokleti, protože nedodržovali příkazy Tóry, v Páté je vyvolalo to, že „Hospodinu, svému Bohu, zahrnut vším nesloužil s radostí a dobrovolně“. (5M 28,47) Žít bez radosti určitě není ten nejlepší způsob, ale není to hřích, natož takový, aby vyvolal litanie kleteb. Proč tedy v judaismu platí více radost než štěstí? Na počátku prvního žalmu čteme: „Šťastný je muž, který nekráčí po stezkách proradných...“ Šťastný člověk je takový, který žije v souladu s Tórou, je pevně zakořeněný jako strom, vítr s ním nesmýká sem a tam. Takový život nese ovoce, přechází všechny útrapy. Štěstí je stavem mysli takového jednotlivce. *Simcha*, radost, se v Tóře nikdy netýká jednotlivců, ale vždy něčeho, co sdílíme. Novomanžel neslouží rok ve vojsku, neboť dle Tóry může zůstat doma, aby „se těšil se ženou, kterou si vzal“. (5M 24,5)

Štěstí je celkový přístup k životu, zatímco radost je záležitost okamžiku. O štěstí usilujeme, radost k nám přichází jako vztah k ostatním či k Bohu. Je to společenský cit, vykoupení ze samoty. Židé ve svých dějinách zakusili spoustu utrpení a odmítání, ale nikdy neztráceli náboženskou odvahu k radosti. A národ, který se dokáže takto radovat, nemůže být nikdy poražen.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila am.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – září 2016

av – elul

Staronová synagoga

2. 9.	pátek	večerní bohoslužba	19.26 hodin
3. 9.	sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ REE 5M 11,26–16,17 mf: 4M 28,9–15; hf: Iz 66,124 mincha perek 5 konec šabatu	19.10 hodin 20.32 hodin
4. 9.	neděle	2. den Roš chodeš elul	
9. 9.	pátek	večerní bohoslužba	19.11 hodin
10. 9.	sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,19 hf: Iz 51,12–52,12 mincha perek 6 konec šabatu	18.45 hodin 20.16 hodin
16. 9.	pátek	večerní bohoslužba	18.55 hodin
17. 9.	sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19 hf: Iz 54,1–10 mincha perek 1–2 konec šabatu	18.30 hodin 20.00 hodin
23. 9.	pátek	večerní bohoslužba	18.40 hodin
24. 9.	sobota	ŠABAT SLICHOT KI TAVO 5M 26,1–29,8 hf: Iz 60,1–22 mincha perek 3–4 konec šabatu	18.15 hodin 19.44 hodin
30. 9.	pátek	večerní bohoslužba	18.24 hodin
1. 10.	sobota	NICAVIM 5M 29,9–30,20 hf: Iz 61,10–63,9 mincha perek 5–6 konec šabatu	18.00 hodin 19.28 hodin
2. 10.	neděle	PŘEDVEČER ROŠ HAŠANA 5777	18.20 hodin

*V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

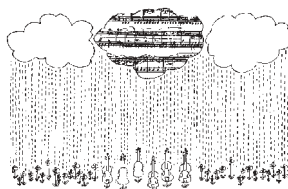
Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby zde budou 2. 9. v 19.26 a 16. 9. v 18.55 hodin.
2. 10. v předvečer Roš hašana 5777 v 18.00.
Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.*

Bejt Simcha

Maiselova 4, Praha 1

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

VŠE DOBRÉ UVÍTÁM

Rozhovor s dramatikem a režisérem Arnoštem Goldflamem

Dramatik, spisovatel, režisér, herec a pedagog ARNOŠT GOLDFLAM (nar. 22. 9. 1946 v Brně) začal studovat medicínu, po dvou semestrech ze studií odešel. Pracoval postupně jako slévač, jádrař a rozpočtář. Poté vystudoval JAMU a dále působil v brněnských divadlech Večerní Brno a Divadlo X, od studentského věku taktéž vystupoval v Divadle na provázku. V letech 1978–1993 působil v HaDivadle. Na českých a moravských jevištích uvedl na 80 inscenací, vlastních i dramatizace textů, mj. z díla F. Kafky, F. Werfela, J. Rotha, B. Němcové, K. Poláčka, K. Čapka, B. Malamuda, O. Pavla, R. L. Stevensona či J. Verna a I. Wernische. Je autorem her Písek, Sladký Theresienstadt, Biletářka, Dámská šatna, Vratká prkna a mnoha dalších. Řada jeho dramata byla přeložena a uvedena v zahraničí. Jeho povídky vydané v souborech Pořád o jednom a jiné /povídky/, Osudy a jejich pán (a jiné povídky), Tata a jeho syn vyšly v nakl. Sefer, v brněnském nakladatelství Větrné mlýny vychází souborné vydání jeho her. Několik let působil na DAMU a JAMU, kde získal profesuru pro obor dramatická umění a vyučoval režii. A. G. se v září dožívá 70 let a při této příležitosti poskytl měsíčníku Roš chodeš v pořadí už třetí rozhovor (předchozí viz v Rch 9/1996 a 8/2011).

Když jste před dvaceti lety poskytl Rch první rozhovor, řekl jste v něm mj.: „Nedávno jsem krácel podél zdi tohoto (brněnského židovského) hřbitova v dosti špatném rozpoložení. A říkal jsem si: No, co mně vlastně kdo může. Máte pořád – po dalších dvaceti letech – stejný pocit?

Myslím, že ano. Ten náš židovský hřbitov, kde je pochovaná maminka a můj tata, na mě má stále dobrý vliv. Když jsem byl malý, chodili jsme na ten hřbitov s našima, protože tam jsou hlavně tatovi příbuzní – částečně ovšem jen napsaní, protože asi třináct jich zahynulo v koncentráku, včetně babičky. Ale je tam pohřbený dědeček, který zemřel před válkou. A v tom rodinném hrobě je pochováno ještě hodně dalších příbuzných, i žena jednoho z otcových bratrů, o které se říkalo, že se o manžela moc nestarala, a kvůli jejímu pochování v naší hrobce došlo v rodině dokonce k jakési rozmlš-

ce. Ten hrob se zkrátka postupně nějak zaplnil. A náš tata, jen proto, aby do tohohle rodinného hrobu mohl být uložen, neboť nový zakládat nechtěl, se nechal spálit. A já jsem ho tam dle přání uložil.

Vy máte nějaké podobné přání?

No, já už bych se tam skutečně nevešel. Doma jsem před pár lety vynesl dotaz na synka, jestli kdybych se nechal pochovat na našem hřbitově, by za mnou do Brna jezdil. A on odpověděl: „V žádném případě.“ On je i dnes, v těch svých šestnácti letech, poměrně rezolutní. A já jsem říkal: „No, a kam mě uložíš?“ „No

Arnošt Goldflam. Foto S. Issa.

tady, na zahradu, pod jabloň.“ Takže není vyloučeno, že se také nechám spálit a skončím zakopaný doma pod jabloní. Když jsem byl malej, hodně jsme s tatou na hřbitov za jeho rodiči chodili, i když babička, jak jsem už řekl, je tam jen napsaná. A tata vždycky říkal: „Tak co? Pozdrav babičku a dědečka!“ Vždycky říkal dědeček. A já říkal: „Vždyť mě neslyší.“ A on: „Však oni tě slyší!“ Tak jsem vždycky musel říct: „Dobrý den, babičko“, „Dobrý den, dědečku“, a pak mě tata vyslychal, před nimi, jakoby před soudem předků. A říkal: „Tak co! Řekni, žes dostal čtverku! Jak to bylo?“ A já musel prarodičům a všem v tom hrobě vyprávět, jak si vedu ve škole, jak se chovám doma, tata kladl doplňující otázky, a tak to vždycky bylo. Nakonec jsem si na to zvykl. I když teď

bydlím v Praze, tak jakmile to je trošičku možné, jedu do Brna a jdu na ten náš hřbitov, alespoň párkrát do roka, a zpovídám se tam těm předkům a tatovi a mamince a prosím je o dohled nad svými blízkými. A jdu také na hrob druhé babičky, tedy maminy maminky, a všechno tam zopakuju. A vždycky když z toho hřbitova odcházím, mám pocit, jako bych se zbavil tíhy života a tam, u hrobu, načerpal novou sílu.

V žalmu se píše: „Dnů našich roků je 70 let, a když jsme při síle 80 let, a jejich výsledkem je marnost a nic, neboť rychle zmizíme...“ Co vy na to?

Myslím jednak, že to je pravda. Zadrugé bych řekl toto: asi před rokem se mě zptal jeden kamarád: „Kdybych ti dal podepsat papír, že se ve zdraví duševním i fyzickém dožiješ 85 let, podepsal bys to?“ A já, protože mám ještě malé děti, jsem řekl: „Okamžitě.“

Moje maminka zemřela v osmačtyřiceti na rakovinu, asi též vinou válečných útrap. A mně nebylo ještě sedmnáct, když jsem ji ztratil, velmi brzy. Dlouhá léta jsem to těžce nesl, svým způsobem dodnes. Tak jsem si myslel, že taky umřu na rakovinu a taky brzo. Že to je dědičné. Pak se vývojem času změnil můj život, podruhé jsem se oženil, narodily se nám děti, a jak je vidět, dožil jsem se sedmdesáti. Ale od té doby, od těch 48 let, život, který jsem dostal navíc, беру jako bonus. Tatínek byl sice dlouhověký, dožil se skoro 98 let, ale já su fyzicky spíš po mamince. Jsem rád, že ještě žiju, že mám hodně dětí a hodnou ženu a můžu stále pracovat, a doufám, že vydržím v přijatelné kondici, než děti vyrostou, což je právě těch 85, které mi nabízel kamarád, můj vrstevník.

Mojžíš se dožil 120 let, na takový věk byste si také troufl?

Kdybych byl alespoň trochu zdravý, fyzicky i duševně, v principu bych se tomu nebránil. Ale vzhledem k tomu, že ta léta nad svých osmačtyřicet považuju za dar, už si nedělám velké plány do budoucna.

Mám to jako v té knížce pro děti o Enšpíglovi. Tam je jeden příběh, jak šel Enšpígl s přáteli kopcovitou krajinou. A když šli do kopce, tak všichni nařikali a nadávali, a Enšpígl si pískal. A když šli z kopce, tak si všichni pískali, a on jediný nadával. Ptali se ho proč, a on odpověděl: „Protože vím, že mě čeká krušný výstup.“ U mě je to dáno povahou, asi i tím židovstvím, že si nedělám velké iluze. Ba dokonce, když se mně něco zvlášť daří,

když mám nějaké štěstí, říkám si: „Ajeje, to jsem teď měl štěstí, tak teď zákonitě přijde katastrofa.“

Ve svých padesáti jste tvrdil, že se mentálně cítíte nezrale, tak na 25. Jak to vypadá teď?

Nezměnilo se to. Akorát bych řekl, že těch 25 je hotový člověk, takže bych šel s věkem ještě níž. Někdy se nechám přemluvit a čtu dětem ve škole, a přišla taky řeč na to, kolik si děti myslí, že mi je. Nejnižší věk mi hádaly právě 25 a nejvyšší 123. Takováhle mám rozpětí. Ale mentálně se stále ještě cítím nezralý.

Často v rozhovorech uvádíte, že jeden z důvodů, proč máte rád židovské autory, jako jsou Kafka, Joseph Roth nebo Poláček, je ten, že je vám blízký jejich pocit člověka bez pevných kořenů. Trvá u vás tento pocit, nebo si myslíte, že už jste své kořeny našel?

Nedávno jsem četl, že Joseph Roth bydlel jenom v hotelích, neměl vlastní byt, žil vlastně na kufrech. Já jsem si tuhle pomyslel a řekl jsem doma, že bych taky nejradši bydlel v hotelu. To by se mi líbilo. Já jsem sice prožil řadu let v Brně, teď žiju v Praze, v domku, mám v něm pracovníčku a je mi v něm docela dobře. Ale že bych se někde cítil moc doma, to nemohu říct. Spíš se vážu na určité lidi nebo na momenty v životě, ale nějaký velký kořeny nemám. Nebo necítím, že bych je měl.

Dnešní doba je poměrně složitá. Vy se do jisté míry pohybujete mezi uvedenými autory, kteří prožili své, a uměli o tom psát. Pomáhá vám znalost jejich textů v pochopení dnešního světa? A vidíte budoucnost optimisticky, nebo spíše s úzkostí?

Pomáhá mi to v tom, že cítím podobný životní pocit, ze kterého často vycházejí nebo z něj posuzují svět kolem sebe. Ať už s takovým nadhledem a humorem jako Karel Poláček, než ho to dostalo, nebo s takovým pocitem jako v Rothově knize *Job*. To mi pomáhá, protože kdyby se člověk cítil se svým životním pocitem úplně sám, kdyby necítil podobné vnímání světa ať už u živých či zemřelých, bylo by to hodně zlé, dokonce by to bylo – jako to dopadlo s Arthurem Koestlerem nebo Primem Levim – přímo na sebevraždu.

Budoucnost vidím opravdu spíše s úzkostí, ale jak už jsem řekl – já jsem ni-

kdy žádným optimistou nebyl, a ani teď nejsu. Já jsem spíš docela veselý pesimista.

Čtete své oblíbené autory jinak, než jste je četl před dvaceti či třiceti lety?

To je těžká otázka. Čím víc toho člověk o těch autorech ví, tím více se snad dokáže přiblížit jejich vnímání. Když jsem začínal číst Poláčka, jeho kratší věci, připadalo mi to vtipné a charakteristické. Ale když jsem si pak přečetl jeho tetralogii *Okresní město*, což je podle mě jeden z největších českých románů 20. století vůbec a dodnes nedoceněný, ve kterém člověk objeví i ty bolestnější momenty, viděl jsem ho jinak. Nebo u Rotha – nejprve jsem četl jeho prózy a pak jsem si přečetl knížku *Židé na cestě* (Juden auf Wanderschaft), takže jsem ho viděl hlouběji a zas jinýma očima. A samozřejmě, že jak člověk stárne a nabývá vlastních zkušeností, vidí v těch textech jiné věci a souvislosti.

Často se stává, že starší generace mají pocit, že mladí lidé jsou úplně jiní, než bývali oni. Máte také tento pocit?

Především nemám rád generalizace. Když někdo řekne – Jak se díváte na český národ? Na Židy obecně nebo na mládež –, na to neumím odpovědět. Dnešní mladí jsou na vnímání světa směřování jinými prostředky, člověk by řekl, že by taky měli vidět svět i jinak než např. přes sociální sítě. Ale od svých dětí vím, že školy se celkem snaží, aby děti četly, že někdy chodí celé třídy do knihovny a že někteří snad i skutečně čtou. Ovšem když si pak zase já čtu, jak vypadala výuka na gymnáziu, kam chodil Max Brod a ti ostatní a jaké oni řešili problémy už v předmaturitním věku, v těch sedmnácti, jaci to byli vzdělání mladí mužové, tak to dnes, myslím, není.

Když jste učil, v Brně na JAMU a v Praze na DAMU a na Literární akademii Josefa Škvoreckého, jaké jste měl se studenty zkušenosti?

Já jsem vyvinul vlastní pedagogickou teorii, kterou nazývám teorií houby: za ta léta jsem nasákl určitou zkušeností jako ta mycí houba, a když mě někdo mačká právě jako tu houbu, tak ze mě něco dostane. A když se nezajímá, nemačká, nedostane nic nebo málo, protože každý má jiné potřeby a zájmy. Já jsem vždycky zastával názor, že poměr pedagoga ke studentům má být přátel-

ský, kolegiální a ne direktivní, že se můžeme bavit o všem, a jestli si ten student z toho něco odnese, to už je na něm.

Pohybujete se i mezi evropskými divadelníky, například při festivalech, znáte věci svých kolegů dramatiků a režisérů? A pokud ano, jaké hry vás nejvíce zaujaly?

Léta jsem jezdil na Festival nových her z Evropy do Německa, nejprve do Bonnu, pak do Wiesbadenu. Z každé země tam zvali jednoho patrona, já jsem byl patron za Českou republiku, což začalo tím, že tam hráli mou hru *Sladký Theresienstadt*. Bylo to bienále, za Slovensko jezdil Martin Porubjak, se kterým jsem se hodně spřátelil. Viděl jsem tam vždycky třeba dvacet inscenací nových evropských her. Z Německa tam býval Tankred Dorst nebo Mark Ravenhill z Anglie nebo Per Olov Enqvist ze severských zemí, z Lucemburska bratři Helmingerovi, všechno výborní divadelníci z celkem jednačtyřiceti evropských zemí. Dříve jsem také v Německu nebo Rakousku režíroval, ale když se mi na starší kolena narodily děti, řekl jsem si, že si je musím užít – nevěděl jsem přece, jak dlouho vydržím. A tak jsem asi deset let raději nikde nehostoval, ani po republice, a držel se doma, v Praze. A navíc ten festival před pár lety skončil, rok předtím, kdy zemřel Martin Porubjak.

Byl vám tam někdo blízký poetikou?

Třeba zajímavá holandská autorka Judith Herzbergová. A hodně mě zaujala polská dramatička Małgorzata Sikorska-Miszczuková, která napsala hru *Prímátor* (nebo *Starosta* se to překládá) a je to o masakru Židů v Jedwabném, kterého se dopustili sami Poláci. A říkala mi, že se to v Polsku nehrálo, konala se tam jen čtení, uvést si to netroufli. Napsala i několik rozhlasových her, jedna se jmenuje nějak jako *Kufr pana Pantoflička*, a je to o jednom muži, kterého když je nemocný, vyžene manželka, aby se trochu prošel. A on jde do židovského muzea a tam objeví kufr svého otce, který zahynul v koncentračním táboře. A ten kufřík s ním rozmlouvá. Hrál jsem u nás v rozhlase roli toho kufru, toho otce. Když jsem se ji učil, vždycky mě tak zasáhla, že jsem vůbec nemohl mluvit, opravdu jsem nevěděl, jestli to dokážu v rozhlase vůbec doříct.

(dokončení na straně 23)

„MULTIKULTURNÍ, ALE NÁŠ“

Jak si Lvov (ne)připomíná svou židovskou minulost

Lvov, Lemberg, L'viv, Lwów, latinsky Leopoli, je městem s mytickou jazykovou, etnickou a národnostní minulostí. Podobná místa svádějí k nejrůznějším kliše a zjednodušením – některé okamžiky jejich minulosti bývají idealizovány – a zároveň i k odlehčeným, satirickým zpracováním. Vzpomeňme na cestopis Karla Emila Franzose z počátku 20. století, na popisy hranice mezi Rakousko-Uherskem a Ruskem Josepha Rotha, na nedávné parodie Jurije Andruchovyče či na díla amerického spisovatele s ukrajinsko-židovskými kořeny Jonathana Safrana Foera – všechna zpracovávají téma zaostalosti i náboženské a národnostní nesnášenlivosti, zesměšňují nostalgickou idylčnost, s níž bývá popisováno soužití různých skupin.

Na červencové přednášce o polsko-ukrajinských vztazích ve Lvově v meziválečném období, přednesené v rámci cyklu Židovských dnů na Lvovské radnici (letošního, druhého ročníku se zúčastnil například známý, kontroverzní historik polského původu Jan Gross), charakterizovala literární historička z Jagellonské univerzity v Krakově Katarzyna Kotyńská svou polštinou s ukrajinským přízvukem ambivalentní vztah obou etnik k městu a sobě navzájem výstižnou zkratkou: „Multikulturní, ale naše.“ Multikulturnost je snadno přijatelnou ideou, když jí nemusí poměřovat vlastní historii národnostně vypjatí diskutéři. Pohledy do minulosti se přitom zabarvují dnešními hledisky: přání idylického soužití se zpětně prezentuje jako realita. Snadnější než reflexe let meziválečných jsou dnes podle Kotyńské návraty do začátků 20. století, kdy město patřilo do rakousko-uherské Haliče; Habsburkové tu vládli od roku 1772 do první světové války a z dnešního pohledu se tehdejší soužití mezi Poláky, Ukrajinci a Židy zdá idyličtější než hrůzy, které následovaly během první a druhé světové války. (Pro srovnání zvažme nostalgické vzpomínání na tradiční soužití Čechů, Němců a Židů v našich oblastech.)

ŽIDÉ VE LVOVĚ

V roce 1900 převládala ve Lvově polština. Ze stopadesátitisícové populace mluvila většina polsky, kolem dvaceti tisíc německy a stejný počet obyvatel jidiš a ukrajinsky. Židé od středověku podstatným způsobem splooutvářeli město. V roce 1900

žilo ve Lvově 45 000 Židů, před rokem 1939 dokonce tvořili 33 procent obyvatel. V září 1939 se Lvov stal součástí sovětské Ukrajiny, v roce 1941 jej dobyli Němci. Ukrajinci, toužící po nezávislosti, uvítali německou okupaci, Němci této touhy využívali a štváli je proti Židům. Počátkem 20. století tu žilo na 150 000 Židů, včetně

nežijí, po roce 1945 se Lvov stal ukrajinským městem. Kdysi tu bývaly desítky synagog. Dnes zde žijí dva tisíce Židů, kteří se přistěhovali z jiných oblastí Ukrajiny. Zachovaly se dvě menší synagogy, ale ani jedna není v provozu. Pro účely svátků používá místní židovská obec provizorní prostor. Mezi nejdůležitější synagogy kdysi patřily renesanční Zlatá růže (nejstarší synagoga na Ukrajině, nazvaná podle jednoho z dřívějších názvů, Rejza zahav), pozdější Velká městská synagoga

Zbytky zdi synagogy Zlaté růže s místem pro budoucí památník Prostor synagog.

mnoha uprchlíků ze západního Polska. Nacisté založili v roce 1942 ghetto, začaly deportace do nedalekých vyhlazovacích táborů. V červenci 1944 Lvov osvobodila ruská armáda. Po šoa zde žilo 2500 obyvatel židovského původu, z nichž mnozí přijali polské občanství a vystěhovali se. Ve Lvově tak prakticky žádní Židé nezbývali. (Informace dle Yivo Institute.)

DNES

Současná tvář pěkného, architektonicky středoevropského města, se středověkým centrem, „polskou“ moderní zástavbou na okrajích starého centra i příznačnými panelákovými okraji – ale přitom výrazně ukrajinsky nacionalistického (což ruská anexe Krymu a válka na východě země ještě umocnila) –, obsahuje jen pramálo odkazů na dějiny místního židovského obyvatelstva. Jejich potomci tu

a Bejt hamidraš v centru města, nedaleko gotického a renesančního Rynku, jehož střed byl v roce 1835 zastavěn monumentální radnicí, symbolem rakousko-uherské správy. (Dnes v blízkosti radnice prodávají muži v ukrajinských národních krojích rohožky na nohy s Putinovým portrétem.) Všechny tři zmíněné synagogy zničili nacisté, zbyly pouze části zdi Zlaté růže. Lvovská společnost Šolema Alejchema zde umístila pamětní desku se stručnou historií budovy. Klasik jidiš literatury žil ve Lvově v roce 1906, jeho zdejší přítomnost připomíná pamětní deska na domě, kde pobýval. Roku 1992 byl postaven

památník obětem Lvovského ghetta v severní části města. Válečnou destrukci přežil bývalý Židovský špitál v maurském stylu z konce 19. století, který dnes slouží jako porodnice.

Lvovští prodáváci suvenýrů vracení úder...

CENTRUM PRO STUDIUM DĚJIN MĚST

Na tom, že se židovské dějiny Lvova dnes připomínají, má velkou zásluhu i kulturní a akademické Centrum pro studium dějin měst východní střední Evropy (Centre for Urban History of East Central Europe), jež značnou mírou přispívá k průzkumu Lvovské historie. Centrum pořádá přednášky na radnici, zmíněné výše, a také letní školu židovských studií pro studenty a mladé vědce. V rámci loňského programu studenti připravili pro areál bývalého židovského špitálu instalaci, upomínající na starý židovský hřbitov, jenž zde býval. Jedním z ústředních témat centra je „židovský Lvov“, dále například „křižovatky impéria“, „Lvovské ulice“ nebo „socialistické město“.

Centrum se také podílí na zřízení památníku s názvem Prostor synagog na místě tří bývalých synagog. Jeho první část bude slavnostně otevřena nyní v září tam, kde stávaly Zlatá růže a Bejt hamidraš. Stav v červenci tohoto roku potvrzoval, že navrhovaný projekt se pokouší o minimální intervenci do zbytků zdi a prázdného prostoru, který je dnes na místě. Počítá se přitom i s (nepříliš realistickou) možností synagogu opět postavit. Stávající projekt hodlá zachovat prostor Zlaté růže jako zbořeníště se zakonzervovanými archeologickými prvky a plošinou, z níž bude možno nahlížet zbytky zdi. Na prostranství na místě zbořeného Bejt hamidraš bude zaseta tráva, tak aby zvýrazňovala kontury původní stavby. Bude tu instalováno jednadva-

Bývalý židovský špitál – dnes porodnice.

nedaleké Velké městské synagogy. Centrum na svých webových stránkách (www.lvivcenter.org) zpřístupňuje i virtuální pramen, Lviv Interactive, využívající mapování a digitální technologie, v současné akademické historiografii i dalších oborech tolik oblíbené.

Iryna Matsevková, zástupkyně ředitele centra, zmínila, že první ročník letní školy židovských studií otvírali s obavami, zda bude o téma zájem. Obavy se nenaplnily, studentů z Ukrajiny, Polska a Běloruska se hlásí dost. Cestovatele ze střední Evropy, zvyklého na vesměs pěkně opravené židovské památky, však přece jen současný tristní stav synagog překvapí. Lvov je na tom přitom lépe než jiná místa na Ukrajině. V nedalekém městečku Žovkva na sever od Lvova prý žije jediný židovský obyvatel.

KAVOVÝ DUL

Lvov se dnes stává turistickým cílem: agentury ho inzerují i jako „Pražu devadesátých let“, okouzující, a přitom levné, dosud nepřiliš turistické město. Jeho centrum nabízí dostatek restaurací a kaváren, přívětivějších, než je jejich pražská či krakovská obdoba. Lvované lpí na své tradici kávy a kaváren, dokládajících v jejich očích středoevropský status města. O počátečním stadiu turismu přitom svědčí kuriozity jako „Dům legend“, což je restaurace vyzdobená s udivující bizarností v těsném sousedství bývalé synagogy Zlatá růže, či kavárna s „dolem na kávu“ ve sklepení, lákající turisty na prohlídku podzemí, v němž se se zapůjčenými přilbami a kahany „dobývá“ káva. Uskutečňují se tu svérázné sny a představy podnikatelů, jež jsou v turistictví zavedených městech nivelizovány v průměrný, nudný střed. Na druhou stranu těmto výstředním podnikům poněkud chybí míra. Některé představy o tom, jak se zalíbit hostům (a jak se chovat k menšinám, cizincům a kupříkladu i handicapovaným), jsou přinejmenším nevkusné, ne-li přímo urážlivé. V samém sousedství bývalé Zlaté růže je nová restaurace, která chce programově připomínat židovskou minulost města, činí tak ovšem způsobem, jež zahraniční návštěvníci považují za urážlivý: personál před vstupem vybízí potenciální hosty, aby smlouvali o ceny, a pokouší se o jakýsi „židovský“ přízvuk a gestikulaci. Obecně je ve Lvově patrné, jak těžké je vyrovnat se s minulostí, a v jak křehkém prostředí se odehrávají pokusy o připomínání židovské historie. A to dnes samozřejmě platí nejen o Ukrajině, která je od „evropského“ Polska oddělena skutečnou hranicí se vším nepřijemným, co k ní patří.

Text a foto VERONIKA TUCKEROVÁ

Lvovský Rynek.

kamenných desek s citáty ze vzpomínek a deníků Lvovských rabínů, myslitelů, spisovatelů i běžných občanů z období před válkou, během šoa a po roce 1945. Součástí Prostoru synagog bude i připomínka

Lze tu navštívit řadu honosných a dobře udržovaných řeckokatolických chrámů, ale obrovská renesanční synagoga je v troskách a průvodkyně ji ani nezahmje do důkladné prohlídky.

UČENEC, JENŽ PŘEDBĚHL DOBU

O životě a díle Moritze Steinschneidera

Před dvěma sty lety se v Prostějově narodil MORITZ STEINSCHNEIDER (1816–1907), jeden ze spoluzakladatelů hnutí Wissenschaft des Judentums, neboli vědy o židovství, usilující o moderní vědecké poznání dějin židovské kultury. Jeho rozsáhlé dílo je i dnes živou součástí každodenně používané knihovny studentů středověkých a raně novověkých židovských kulturních dějin, ale také arabské literatury, dějin vědy a středověkých mezináboženských polemik.

Moritz Steinschneider se narodil 30. března 1816 v Prostějově, kde prožil prvních šestnáct let života. Během studií v Prostějově a Mikulově se věnoval nejen hebrejštině a rabínské literatuře, ale s bravurou zvládl také italštinu a francouzštinu. Již během studií tak projevoval nesmírnou šíři odborných zájmů i zjevnou lehkost, s níž dokázal díky jedinečné paměti obsáhnout a současně promyslet gigantické množství informací.

V roce 1833 se jako sedmnáctiletý přestěhoval do Prahy, i když ji považoval za intelektuálně nezajímavou. Poznamenejme, že tento názor sdílel i Steinschneiderův starší přítel Leopold Zunz, jenž do Prahy přišel roku 1835 a měl zde působit jako kazatel Spolku pro vylepšení izraelského kultu. Zunz se podle vlastních slov cítil v Praze „otrokem ustrnutí, útlaku, v jakém místní Židé žili, a povinného důrazu na náboženské předsudky“. Zunz v Praze postrádal „knihy, časopisy, lidi, svobodu“, po padesáti dnech na kazatelské místo rezignoval a v létě roku 1836 prchl zpět do Berlína. Steinschneider vydržel v Praze celé tři roky, aby se následně přestěhoval do Vídně, kde pokračoval ve studiích. Když se ukázalo, že po ukončení studia nemůže ve Vídni získat povolení k pobytu, chtěl se přestěhovat do Berlína, ale protože ani zde pas nezískal včas, zastavil se v Lipsku, kde si prohloubil znalosti arabštiny a arabského písemnictví u Heinricha Leberechta Fleischera, jednoho z nejvýznamnějších arabistů, s nímž Steinschneidera pojil zájem o bibliografii.

Z Berlína se Steinschneider ještě jednou vrátil do Prahy, kde pak žil v letech

1842–1845. Z této doby je zachována jeho korespondence, dnes uložená v Jewish Theological Seminary v New Yorku, obsahující mimo jiné i dopisy adresované právě Leopoldu Zunzovi. Steinschneider se v Praze živil soukromými hodinami a jako

Moritz Steinschneider při práci. Foto archiv.

hlavní učitel ve Vzdělávacím a výchovném ústavu pro izraelské dívky Charlotte Loewové. Ani tentokrát nebyl jeho pobyt šťastný, a když se roku 1843 Zunzovi v dopise svěřil s výhledem na odchod z Prahy, Zunz mu gratuloval slovy, že „kdokoli se jako kočky, svišťové a podobná havěť v Noemově arše nenarodil, musí se nutně dusit, po-

Leopold Zunz na litografii z roku 1864.

kud tam (tj. v Praze) setrvá déle než během potopy“. Dodejme, že sarkastický Zunz nešetřil kritikou ani v případě Berlína.

Steinschneider skutečně hledal způsob, jak z Prahy odejít. Nakolik obtížná byla

situace židovských vědců, kteří nemohli pomýšlet na uplatnění v tehdejší univerzitním prostředí, ilustruje skutečnost, že se Steinschneider ucházel dokonce o učitelské místo v haličské Tarnopoli. Mizerně placené místo skutečně získal s ujištěním, že stejně jako jeho předchůdci Šelomo Jehuda Rapoport a Josef Perl, i Steinschneider by jistě dostával o svátých dárky od zámožnějších členů obce.

Poté, co zavrhl místo v Tarnopoli, ucházel se Steinschneider, nyní již zasnoubený se svou budoucí ženou Augustou, v Praze o místo cenzora. Nakonec navzdory nutnosti zajistit budoucí rodinu zavrhl i toto řešení a raději odešel z Prahy do Berlína. Popis těchto peripetií není samoúčelný. Ilustruje obecnou situaci židovských učenců, kteří se v 19. století zabývali dějinami židovské kultury. Pro uzavřenost tehdejších univerzitních institucí a navzdory vysokému renomé, jemuž se často těšili mezi svými nežidovskými kolegy, zastávali i ti nejvýznamnější z nich zcela podřadná a špatně placená místa. Sám Steinschneider tak například v Berlíně zajišťoval pro místní obec židovské přísahy „*more judaico*“, aby nakonec získal místo jako pomocník (*Hilfsarbeiter*) v pruské královské knihovně, jež si podržel až do konce života. Teprve ve věku osmdesáti let získal Steinschneider od pruské vlády titul profesora a po dalších deseti letech byl odměněn Řádem rudého orla třetí třídy, běžně udělovaného zasloužilým učitelům základních škol.

V OXFORDU

Navzdory tomu, že vlastně nikdy nezískal akademickou pozici, Steinschneider nejen intenzivně publikoval, ale byl považován významnými knihovnami, aby vypracoval katalogy jejich sbírek hebrejských rukopisů a starých tisků. Když roku 1851 poprvé pobýval v Oxfordu, aby se ujal práce na katalogu hebrejských tisků, pocházejících převážně ze slavné sbírky pražského rabína Davida Oppenheima, Zunz mu se zřejmou dávkou závisť gratuloval: „Sedíte u pramene, po němž již odedávna žízím.“

Právě latinský katalog hebrejských tisků, založený na sbírce Bodleyho knihovny v Oxfordu, patří k dodnes nepostradatelným Steinschneiderovým dílům. Během práce na katalogu tu učenec strávil čtyřikrát léto a do výsledné knihy

připojil i informace o hebrejských tiscích, jež v Bodleyho sbírce přítomny nejsou. *Catalogus librorum hebraeorum in bibliotheca Bodleiana* (1852–1860) je tak navzdory svému názvu první moderní všeobecnou bibliografií hebrejských tisků od inkunábulí do roku 1731. Název je zavádějící i v tom, že Steinschneider ve skutečnosti do svého katalogu zahrnul i hebrejským písmem tištěné knihy v jidiš.

Jedinečnost tohoto veledila nespočívá jen ve skutečnosti, že ani po dalších sto padesáti letech výzkumu je na něm jen máloco opravovat, takže se na *Catalogus* dodnes běžně odkazuje. Z hlediska dějin bibliografie totiž Steinschneider předběhl svou dobu tím, že jednotlivá hesla psal jako kulturní historik. Ilustrativní je srovnání s katalogem hebraik, který pro Britské muzeum vypracoval Joseph Zedner (1867). Zatímco Zednerova hesla obsahují titul, jen nejstručnější charakteristiku textu, místo vydání, tiskaře a rok, Steinschneider jednotlivé autory podle jejich významu stručněji nebo podrobněji uvádí biografickými medailony, v rámci hesel pak věnuje pozornost okolnostem tisku – uvádí jména sazečů, autorů rabínských aprobací, často i množství dalších cených detailů o osobách s danou knihou spojených. S jistým zjednodušením lze říci, že zatímco bibliografové jako Zedner se u každé knihy dívali jen na titulní list, Steinschneider chápal celou knihu jako výsledek úsilí konkrétních lidí – autora, nakladatele, vydavatele, sazečů a tiskaře. Měl

LEIDENSKÁ SBÍRKA

Za zcela přelomový je považován Steinschneiderův katalog Leidenské rukopisné sbírky (1858), na němž Steinschneider pracoval současně s katalogem tisků v Bodleianě. Leidenská sbírka obsahovala velké množství textů filosofických a vědeckých, jež byly v oné době často zcela neznámé. Popis sbírky tedy vyžadoval, co Steinschneiderovi předchůdci neměli: hlubokou znalost židovského písemnictví v celé jeho šíři a do takové hloubky, aby bylo možné určit identitu textů, existujících v různých verzích a často dochovaných bez jmen svých autorů nebo fragmentárně.

Právě nehalachická literatura a zejména spisy filosofické, vědecké a polemické představovaly vedle bibliografie hlavní Steinschneiderův badatelský zájem. Je třeba zmínit práci věnovanou středověké polemické a apologetické literatuře (*Polemische und apologetische Li-*

teratur in arabischer Sprache zwischen Muslimen, Christen und Juden, 1877) a epochální studii o klíčové roli středověkých Židů jako překladatelů (*Hebräische Übersetzungen des Mittelalters und die Juden als Dolmetscher*, 1893). V této rozsáhlé monografii Steinschneider nejen bibliograficky podchytil židovské středověké překlady filosofických, medicínských, astronomických a dalších vědeckých textů z arabštiny a dalších jazyků do hebrejštiny a dále (často ve spolupráci s křesťanskými učenými) do latiny, ale navíc ukázal, jak obecně významná byla role středověkých Židů jako zprostředkovatelů vzdělanosti pro křesťanskou civilizaci. Podrobněji se těmito Steinschneiderovými odbornými zájmy bude zabývat pokračování tohoto článku z pera Daniela Bouška.

Steinschneiderův přínos pro studium dějin židovské literatury a obecněji vzdělanosti nespočívá jen ve výše zmíněných rozsáhlých přehledech a biblio-

grafických katalozích. Ačkoli je někdy neprávem vnímán jako pouhý deskriptivní bibliograf, ve skutečnosti v mnoha ohledech toto vymezení překročil.

Zprv, v relativně rané fázi vědeckého zpracování židovských kulturních dějin a při absenci institucionalizovaného oboru se s úspěchem odvážil syntetických prací, jež o mnoho předběhly svoji dobu. Příkladem může být esej *Židovská literatura*, napsaný v letech 1845–1847 a publikovaný jako součást Erschovy a Gruberovy *Všeobecné encyklopedie věd a umění* (*Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste*), roku 1857 vydaný v angličtině. Zadruhé, v rámci svých bibliografických výzkumů podnikl Steinschneider některé nesmírně zajímavé tematické sondy, například studii *Šachy u Židů, příspěvek ke kulturním a literárním dějinám*.

Zatřetí, jak vlastně ilustrují již uvedené příklady, Steinschneider svými nespočetnými příspěvky do knih a publikací, neomezujícími se na židovská témata, jako málokterý badatel 19. století přispěl k procesu integrace židovské tematiky do obecných kulturních dějin. Tak studie o šachu byla kapitolou obecných dějin šachové hry od Antonia van der Lindeho, stejně jako pojednání o židovské literatuře bylo součástí všeobecné encyklopedické práce.

Dodejme, že Steinschneider, jenž zůstal aktivním až do konce života, nebyl izolovaným kabinetním učením. Intenzivně se zabýval o práci mladých kolegů a snažil se jim zprostředkovat své znalosti. Ve svém berlínském bytě ve Wallnertheaterstrasse 34 vedl soukromé semináře, jichž se zúčastňovali studenti jak ortodoxního, tak liberálního berlínského semináře. O tehdejší soudobé hebrejské beletrii se Steinschneider vyjadřoval často posměšně a poukazoval na její nedostatky – ovšem nejčastěji tak, že kritizované pasáže z paměti citoval... Literát a vydavatel Reuven Brainin ve svých vzpomínkách na Steinschneidera píše: „Prostřednictvím neživých písmen a ostrozrakem svého intelektu dokázal Steinschneider popsat živé duše celých epoch dějin našeho lidu a jeho literatury. Mrtvá písmena, uložená v hrobkách starých knihoven, v něm neumrtvila živoucího ducha.“

(Další četba: Reimund Leicht; Gad Freudenthal (eds.), *Studies on Steinschneider. Moritz Steinschneider and the Emergence of the Science of Judaism in Nineteenth-Century Germany*, Brill, Leiden 2012.)

PAVEL SLÁDEK
(pokračování příště)

Z dílny předchůdců: Giullia Bartoloccioho...

... a Johanna Christofa Wolfa.

HRANICE HELVETIE III

Italské Švýcarsko a švýcarští Italové

Po Le Valais, kterému bylo věnováno druhé pokračování Helvetie, se na závěr tohoto letního cestování po hraničních oblastech Švýcarska vydáme do dvou údolí ve dvou kantonech, Ticinu a Graubündenu.

Z Wallisu se do Ticina dostaneme nejlépe přes italské území, buď takřkajíc horem, přes Brig a potom na Domodossolu a odtud zpátky do švýcarského Locarna na samém severním okraji obrovského a nádherného jezera Lago Maggiore, nebo průsmekem svatobernardským přes italskou Aostu, město, které by si zasloužilo samostatný text, protože je mimořádné i na italské poměry. Ale koneckonců směřujeme do Ticina, území, které bylo po staletí ovládané Milánem a součástí konfederace se stalo až v roce 1803. Mluví i žije se

za nějakých 150 kilometrů navíc určitě stojí.

VALLEMAGGIA

Podobně jako v Le Valais i v Ticinu jsou to především údolí horských řek,

Starý most přes řeku Maggia v Bignascu. Foto na této straně Jiří Daniček.

kudy se dá vstoupit do vnitrozemí a kde se nacházejí malá městečka, vesnice i samoty vysoko v horách. Vallemaggia, jak název prozrazuje, je necelých šedesát kilometrů dlouhé údolí řeky Maggia, která pramení v nadmořské výšce 2800 metrů a nedaleko Locarna ústí do Lago Maggiore ve výši pouhých 193 metrů nad mořem. Mimochodem je to nejnižší místo celého Švýcarska. Tomu už se dá říkat spád.

Málokde se počasí, krajina, vegetace i podoba lidských obydlí mění tak rychle jako při cestě proti proudu této řeky. V Locarnu kvetou subtropické bugenvileje, rostou palmy a na stránkách nad řekou se objevují vinice. Po nějakých 15 kilometrech se údolí začíná zužovat, vinice a zahrady vystřídají louky a políčka; to už je v dohledu městečko Maggia, známé svým kostelem z 16. století a také tím, že slouží jako zimoviště světoznámého cirkusu Girolón Foletti.

V Bignascu se Vallemaggia dělí do dvou větví. Jedna sleduje tok Maggie,

druhá – Val Bavona – stoupá podle jejího přítoku Bavony. To už jsme daleko i hluboko v jiném světě, a do jisté míry i v jiném čase. Všude je plno vodopádů a vody vůbec, občas se ukáže shluk obydlí, kde snad všechno je z tmavého kamene, zdi, střechy, často i dveře a křoví, jestli i nábytek v nich není kamenný. Z čeho tady lidé byli živi, je nesnadné si představit, ale že to nebylo snadné, to ano. Vždyť i dnes jsou tu některé oblasti v zimě po řadu měsíců prakticky odříznuté od okolního světa.

Bignasco samo je malá obec na soutoku obou řek s historickým kamenným mostem, kostelem a starobylými domy, obklopená horami, kterým do tří tisíc metrů mnoho neschází. A jsou tam také rozložitá a solidní hostince, ve kterých jako by se zastavil čas. Když tu člověk zůstane na nocleh, připadá si, jako by si sám o sobě četl v knize o 19. století: schodiště vedoucí složitě k jiným schodištím, obrovské skříně na chodbách a v pokojích, mohutné postele a ještě větší peřiny, zelené okenice a masivní dveře a do toho všeho nasměle a trochu komicky zavedený vodovod a koupelna, vložená přímo do místnosti jako malé akvárium.

MOGNO A BOTTA

Vysoko nad Bignascem se nachází horská obec Fusio, což je tímto směrem asi poslední místo, kde se lidé celoročně udrželi. Nedaleko od něj, v Mognu, stával kostelík ze 16. století, který v roce 1986 smetla lavina. Brzy nato se ustavil výbor, který sbíral prostředky na rekonstrukci zničené stavby. Jeho členové projevíli mimořádný přehled i porozumění pro věc, když celý projekt svěřili rodákovi z Ticina Bottovi. Architekt Mario Botta postavil řadu známých staveb po celém světě, patří k nim například Muzea moderního umění v San Franciscu a v Tokiu, knihovna v Düsseldorfu či budova banky BIS v Basileji. Pozoru-

San Giovanni v Mognu, pohled do prosklené střechy.

tam převážně italsky, a tak o Itálii úplně nepůjdeme. Cesta do Locarna rozsáhlým údolím řeky Aosty a potom okolo jezer je o dost delší, ale tak krásná, že

hodné jsou jeho sakrální stavby – mezi jinými katedrála ve francouzském Évry či synagoga Cymbalista a Centrum židovského dědictví v kampusu Telavivské univerzity. Je jedním z mála současných tvůrců, který je schopen vytvořit prostor, do nějž modlitba a meditace patří stejně přirozeně jako do staveb z románských a gotických časů. Stávají se jeho součástí a v jistém smyslu ho i dotvářejí.

Kostelík San Giovanni v Mognu, do-
stavěný a otevřený v roce 1996, je po-
měrně malý, ale zejména jeho střídmy
interiér je nezapomenutelný a přes svo-
ji komorní polohu současně i monu-
mentální. Kámen, beton a horní světlo,
to jsou jediné komponenty, ze kterých
je zde, vysoko v horách, zbudována
stavba, která jako by byla pro toto mís-
to od počátku určena a stvořena.

VAL BREGAGLIA

Důvod k návštěvě na této cestě posled-
ního švýcarského údolí se jmenuje Gia-
cometti, Alberto Giacometti. Pozoru-
hodný sochař a také malíř se tam v roce
1901 narodil a před padesáti lety v roce
1966 tam byl i pochován. Dlouhá ces-
ta, kterou mezi tím prošel, z něho udě-
lala jednoho z největších moderních
umělců, i když si slovo moderní v jeho
případě vlastně můžeme odpustit, pro-
tože jeho dílo je mimořádné v mnohem
širším kontextu.

Val Bregaglia, údolí řeky Mairi, se
nachází na jižním konci kantonu Grau-
bünden převážně ve Švýcarsku a čás-
tečně také i v Itálii. Z Ticina se nabízí
dvě cesty, jak se tam dostat: přes Luga-

lo Svatého Mořice a jezera Silsersee
přes Malolu a průsmeky Malojapas.
Pojedeme-li tudy, ověříme si, že Grau-
bünden je nejen největší, ale současně
i nejméně zalidněný kanton celé konfe-
derace – žije v něm necelých 200 000
obyvatel. Mluví německy, italsky a také
rétorománsky a všechny tři jazyky jsou
zde jazyky úředními. Správním i histo-
rickým centrem je město Chur, najde-

Stampa ve Val Bregaglia. Foto archiv.

me tu i proslulý Davos a mnoho jiného,
ale nezdržíme se tam; našim cílem je
Stampa v údolí Bregaglia. Poté co překo-
náme i v druhé polovině května zasněžený
a nehostinný Malojapas a přežijeme klesá-
ní nekonečnými serpentínami, znovu se
opakuje to, čeho se poutník nemůže nikdy
nabažít. Jako v pohádce O dvanácti mě-
síčkách mizí zima před očima, rychle miji
jaro a přechází plynule v léto, severoitalské
léto v hlubokém údolí
vysoko v horách.

Zanedlouho poté,
co mineme Vicoso-
prano, starobylé mě-
stečko, které rozhodně
stojí za zastavení, se
objeví Borgonovo,
malá obec, ve které
se Alberto Giaco-
metti narodil, a dva
kilometry za ní sou-

sední Stampa, kde měl jeho otec, vý-
znamný švýcarský malíř Giovanni
Giacometti, ateliér a odkud pocházela
i jeho matka. Tady tvůrce pozoruhod-

ných soch, kreseb i obrazů vyrůstal
a sem se celý život vracel.

V muzeu Ciasa Granda (jak zní v míst-
ním dialektu italské Casa Grande) ve
Stampě je vystavena řada děl Alberta,
Giovanniho i dalšího významného ma-
líře a tvůrce okenních vitráží z rodiny
Giacomettiových, Augusta. V letošním
roce jsou stále expozice doplněny sezon-
ní výstavou *Alberto Giacometti. A Casa*

Alberto Giacometti doma ve Stampě. Foto Henri Cartier-Bresson.

no a kolem dalšího z velkých severoi-
talských jezer Lago di Como, nebo po
švýcarském území přes Bellinzonu,
průsmyk San Bernardino a potom oko-

– Alberto Giacometti doma. Jedná se
o obrazy, kresby, plastiky a fotografie,
které umělec vytvořil při svých opako-
vaných návratech do Stampy a okolí.

Možná je to jen iluze, možná také ne,
že určitým věcem i dílům se dá lépe nebo
úplněji porozumět, seznámíme-li se s pro-
středím, ve kterém vznikly nebo ze které-
ho vyšly. Ať tak či tak, Val Bregaglia stojí
za návštěvu. Je to klidné a tiché místo, ve
kterém se setkává jižní a severní svět,
výšky a hloubky i sniž s rozkvetlými strá-
němi. Vedou tu cesty k vesnicím v ho-
rách, ke starým kostelům, které reforma-
ce zbavila obrazů a výzdoby, ale ne jejich
obsahu, a kde je vedle hlasu traktorů sly-
šet i hlasy oslů, koní a kohoutů. Krásná je
procházka ze Stampy do Coltury, nedale-
ké vesničky s palácem barona Castelmura,
empírovou zahradou a na malém návr-
ší stojícím kostelem San Pietro.

Jedna z těch cest vede také ke hřbi-
tovu u kostelíka San Giorgio poblíž
vesnice Borgonovo, kam se Alberto
Giacometti v lednu před padesáti lety
naposledy vrátil domů. Naposledy a na-
stálo.

JÍŘÍ DANÍČEK

OKO VIDÍ SVĚT

Výstava Friedricha Feigla v Chebu

Friedrich Feigl v Londýně, 1950.

Po téměř ročních přípravách byla koncem června v Galerii výtvarného umění v Chebu (GAVU) otevřena první rozsáhlejší výstava z díla malíře **FRIEDRICH (BEDŘICH) FEIGLA** (1884 Praha – 1965 Londýn), kterou pod názvem *Okno vidí svět* uspořádali americký historik umění Nicholas Sawicki a ředitel chebské galerie Marcel Fišer. Na přípravě se zápůjčkami významně podílelo Židovské muzeum v Praze, Národní galerie v Praze, Moravská galerie v Brně, Ben Uri Gallery v Londýně a další instituce a soukromí sběratelé. K výstavě vychází v nakladatelství Arbor vitae současně v česko-německé verzi obsáhlý katalog, vlastně první monografie dlouho opomíjeného umělce. Kromě jmenovaných do ní přispěli Rachel Dicksonová a Sarah MacDougallová z Ben Uri Gallery, Zuzana Skořepová z Jihočeské univerzity a Arno Pařík z Židovského muzea v Praze. Výstava v chebské Galerii výtvarného umění bude otevřena do 25. září tohoto roku.

Lot skrývá anděly, kolem 1920.

Po dvou menších výstavách v Galerii Franze Kafky (2005) a Galerii Roberta Guttmanna v Židovském muzeu (2007) se Feiglovo dílo opět vrací v kvalitním výběru a dobré instalaci do kontextu českého umění a nabízí možnost jeho hlubšího po-

znání. Připomeňme, že Feigl se narodil v Dušní ulici v Praze v rodině lidového advokáta, studoval na pražské akademii a do historie českého umění se zapsal spolu se svými spolužáky Willim Nowakem, Bohumilem Kubišou, Emilem Fillou, Otakarem Kubínem, Maxem Horbem či Antonínem Procházkou založením skupiny Osma a jejími dvěma výstavami, jichž se účastnili společně čeští, němečtí a židovští umělci. Přes přátelství s řadou osobností české moderny nebyly jeho obrazy vystavovány v Praze od roku 1937 více než půlstoletí a jeho první další výstava byla uspořádána až čtyřicet let po jeho smrti.

OBDOBÍ OSMY

Výstava je zdařile instalována v pěti sálech hlavního výstavního prostoru v prvním patře obnovené Alliprandiho radnice, dominantní stavby chebského náměstí a nynějším sídlem GAVU. Obrazy a kresby doprovázejí textové panely, které objasňují jednotlivá období umělcova života a tvorby. Na úvod se seznámíme i s dosud neznámými fotografiemi umělce, jeho ženy Margarety a jeho přítele, malíře Williho Nowaka. Z pražského období Feiglova mládí a výstav Osmy (1907, 1908) jsou vystaveny mj. jeho dva portréty, jeden ještě z doby studia na akademii (kolem 1905) a druhý pozdější, se soustředěným pohledem a výbojně nakrouceným knírem (kolem 1908). Z dalších prací překvapí zvláště dosud neznámé *Pražské*

mosty (1905) v pohledu z náplavky ze Smetanova nábřeží k mostu Legií a Národnímu divadlu v tehdy oblíbených modrošedozelených tónech, upomínajících na mladými obdivovaného malíře Maxe Liebermanna. Pozornost upoutá

rovněž málo známý pohled na *Domy v Dubrovniku* (kolem 1906) a restaurovaný *Přístav v Gruzi* (1908) z Městské galerie v Brně, který nyní můžeme spatřit v jeho původních živých barvách. První období Feiglovy tvorby uzavírá kresba *Pražská kavárna* (kolem 1906) a varianta Feiglova enigmatického obrazu *Karlův most* (1910) s postavou osamělého kráčejiho chodce a pohledem proti zapadajícímu slunci, ke kterému se ještě několikrát vrátil i později. Právě na tomto pohledu si uvědomíme, jak intenzivně Feigl vnímal pražskou krajinu a její působivé světelné efekty.

BERLÍNSKÉ GALERIE

Největší sál je věnován Feiglově berlínskému období z let 1911–1932, kdy se zpočátku po řadu let věnoval především grafické tvorbě a často vystavoval u známých galeristů J. B. Neumanna, Franze

Kavárna na Žofíně, kolem 1935.

Gurlitta nebo Bruna Cassirera. Jsou zde vystaveny ukázky z jeho ilustrací pro knihu jidiš autorů *Das Ghetto* (Kniha ghety, 1914) a řada z kreslených podobizen pražských židovských spisovatelů pro antologii Oskara Wienera *Deutsche Dichter aus Prag* (Němečtí básníci z Prahy, 1919) z Národní galerie, které ve vitríně doprovázejí další Feiglem ilustrované knihy a časopisy. Do Hamburku a Berlína odešel kvůli své ženě Margarete Handlové, v Berlíně bydleli v umělecké kolonii ve Wilmersdorfu, kde našli útulek také Feiglovi dobří přátelé Ludwig a Elsa Meidnerovi nebo Jakob a Mimi Steinhartovi. V letech 1912–1916 se v Berlíně vícekrát setkal i s Franzem Kafkou.

Především je zde však k vidění výběr z jeho prvních kreseb a grafických cyklů na biblické motivy (kolem 1920) a vrcholného alba suchých jehel a leptů

Orient (1921), několik listů z jeho nejvýraznějšího litografického souboru *Pražské ghetto* (1921) nebo z cyklu expresivních leptů k bibliofilskému vydání Balzacovy prvotiny *Gobseck* (1922).

Pastýři v Jeruzalémě, 1933.

Vystaveny tu jsou rovněž některé z jeho pozdějších ilustrací pro knihu *Die Goldene Gasse* (Zlatá ulička, 1937), přepracovaný výběr židovských příběhů a legend z pražských *Sippurim*. Ve stejném sále se ale setkáme také s obrazy, zejména restaurovaným portrétem jeho ženy Margarety (kolem 1925) a rozměrnou kompozicí *Gobseck a jeho přátelé* (kolem 1920), stejně jako s řadou živě malovaných kvašů z Wismaru a berlínského okolí.

CESTA DO JERUZALÉMA

Další výstavní prostor je věnován především Feiglovým obrazům z Jeruzaléma, který navštívil počátkem roku 1933, patrně již v souvislosti s plánovaným návratem z Berlína do Prahy. Ačkoli Feigl pocházel v zásadě z asimilované pražské rodiny a svou samostatnou tvorbu zahájil radikálním bojem o svobodnější umělecký výraz, nedlouho před první světovou válkou a zvláště po ní se začal biblickým a židovským motivům intenzivně věnovat. Jeho grafické výjevy z příběhů praotců se odehrávají v imaginárních krajinách biblické pravlasti dávno předtím, než Palestinu skutečně navštívil. Ačkoli v ní pobyl pouze několik měsíců, vytvořil tam řadu kvašových studií nejrůznějších pohledů na posvátná místa i všední zákoutí Jeruzaléma. Jeho malba se pod silnými dojmy neobyčejně uvolnila a získala na bezprostřednosti a živém výrazu.

Vedle pohledů z ulic Jeruzaléma, od Západní zdi nebo jeho okolí jsou v Chebu vystaveny také některé z Feiglových dřívějších a pozdějších figurálních obrazů na biblické motivy, např. *Eliezer a Rebe-*

ka u studny (1926) nebo *Nalezení Mojžíše* (kolem 1932), k nimž se vrátil i později v Londýně. V předposledním sále jsou vytaveny Feiglovy obrazy z doby návratu do Prahy v letech 1933–1939, kdy zde maloval pohledy z Kamy, Starý židovský hřbitov a Staronovou synagogu (kolem 1934), ale také první imaginární podobiznu básníka Paula Verlainea (kolem 1935) nebo svůj nový *Autoportrét* (1937). Také zde je jasně patrný Feiglův vztah k rodnému městu v obrazech z pražských nábřeží a mostů, vltavských ostrovů

a Kamy, jejíž romantická zákoutí mu byla blízká. Jsou malovány s opravdovým prožitkem, jako vystavený pohled ze žofínské kavárny na Hradčany se zapadajícím sluncem (kolem 1935), který vyvolává nostalgickou atmosféru nacházejícího loučení s rodným městem. Ne nadarmo jsou tyto obrazy srovnávány se současnými a známějšími pražskými panoramaty rakouského emigranta a Feiglůva přítele Oskara Kokoschky.

Synagoga Bevis Marks v Londýně, 1954.

ŽIVOT V LONDÝNĚ

Poslední menší sál poskytuje snad největší překvapení, protože jsou zde vystaveny u nás dosud neznámé Feiglovy práce zapůjčené z Ben Uri Gallery v Londýně. V Londýně se Feigl stal členem jak pražského Oskar-Kokoschka-

Bundu, tak nově vzniklé organizace The Artists Refugee Committee a později i Free German League of Culture a byl činný ve výboru Czechoslovak British Friendship, kde se setkával s mnohými přáteli z Berlína i Prahy. Středoevropští židovští emigranti sídlili většinou kolem „Finchleystrasse“ a scházeli se v italské restauraci Cosmo ve West Hampsteadu, kde bylo prý kdykoli možné „strávit celý den nad jedním šálkem kávy nebo si při „Schnitzel“ a „Strudel“ popovídat s krajany“. Byl jedním z více než 300 malířů, sochařů a grafiků, ilustrátorů a architektů, kteří před nacistickým pronásledováním uprchli do Anglie; pouze z Československa zde našlo útočiště kolem 12 000 uprchlíků.

V posledním sále tak můžeme vidět jeho *Žlutý autoportrét* (1950) s dýmkou, několik anglických krajín z okolí Richmondu a Temže (která mu snad připomínala Vltavu) a z Jezerní oblasti, dále jednu z Feiglových působivých barevných kreseb interiéru nejstarší londýnské synagogy Bevis Marks (1954) nebo kreslená novoroční přání, která posílal blízkým přátelům. Je zde i podobizna jeho mladší přítelkyně, indické malířky Uši Raju, s níž občas společně vyjížděli malovat do anglické krajiny, a skica portrétu pražského rodáka a neprávem pozapome-

nutého historika umění J. P. Hodina, s nímž Feigla v londýnské emigraci pojilo úzké přátelství. Z Hodinových textů do katalogů Feiglových výstav se také dozvídáme nejvíce o Feiglově životě v Londýně.

(pokračování na str. 17)

OŽIVLÝ ARCHIV

O festivalu hudby a divadla z dílny Performing Jewish Archive

V září se v Praze, Plzni a Terezíně uskuteční mezinárodní festival Ze stínu – několik hudebních a divadelních představení, jejichž koncepci připravili odborníci z univerzit v Yorku a Leedsu. Ti již několik let systematicky probírají židovské archivy a hovoří s pamětníky po celém světě, aby získali a zpřístupnili veřejnosti co nejvíce dosud neznámých uměleckých děl vytvořených vězni nacistických táborů, ale i těch, která vznikla před šoa a neprávem upadla v zapomnění. Výsledky své práce představili již v USA a v Anglii, po zářijovém festivalu v Čechách je budou prezentovat v Austrálii a v Jihoafrické republice.

Společný projekt nazvali Performing the Jewish Archive. Jeho tým tvoří divadelní a filmová historička, dramaturgyně a editorka Dr. Lisa Peschelová (Univerzita v Yorku) a její kolegové z Univerzity v Leedsu: hudební historik Dr. David Fligg; hudební znalec, hudebník a dirigent Dr. Stephen Muir a Dr. Simo Muir, jenž se specializuje na uměleckou činnost židovské komunity v Helsinkách, a další spolupracovníci. Grant na výzkum a následná představení poskytla britská nadace Arts and Humanities Research Council; patronem festivalu v ČR je bývalý velvyslanec ve Velké Británii Michal Žantovský.

DIVADLO

Na počátku práce Lisy Peschelové byl pobyt v Česku v raných 90. letech minulého století, kdy se poprvé dozvěděla o terezínském ghettu a tamní kulturní činnosti. Zaujalo ji to natolik, že se tématem začala zabývat při svých univerzitních studiích: vzpomínky přeživších žijících v USA doplňovala vzpomínkami jejich vrstevníků se stejným osudem, kteří žili v České republice (při této práci využila svou znalost češtiny). Na základě interview začala po architech i mezi pamětníky dohledávat

hry, které bývalí vězni zmiňovali, ale které nebyly dosud známy. Výsledkem této práce byla posléze kniha *Divadelní texty z terezínského ghetta 1941–1945* (roku 2008 ji vydalo nakl. Akropolis). Jedná se o antologii divadelních textů (včetně kabaretů

Wilhelm Grosz. Foto archiv.

a písní) napsaných a inscenovaných v terezínském ghettu českými a německy píšícími Židy z Československa a Rakouska; několik představení v ČR také již inscenovala. „Skeče mají neuvěřitelný černý humor,“ komentuje je, „je tam třeba módní přehlídka, kdy si manekýnky pochvalují, jakou skvělou (ale tajnou) dietu jim němečtí doktoři vymysleli, hodně je znát vliv Osvobozené-

ho divadla.“ K nejzajímavějším dle ní patří například hra *Dým domova* od Jiřího Steina a Zdeňka Eliáše, historické drama odehrávající se za třicetileté války, či poetická německy psaná hra *Orfeova smrt* od George Kafky (bratrance slavného spisovatele), v níž autor popisuje pěvce jako zlomeného a zoufalého člověka. Některé skeče a hry dokázala kombinacemi různých rozhovorů i rekonstruovat. Ve své pátrací a publikační práci hodlá v rámci projektu pokračovat. Na zářijovém festivalu budou uvedeny scénky, písně a básně ze dvou terezínských kabaretů.

HUDBA SYNAGOG

Pod názvem *Odkaz a naděje* se jako festivalový prolog v neděli 18. 9. od 17 hodin v pražské Jeruzalémské synagoze uskuteční koncert synagogální hudby ze sklonku 19. a počátku 20. století (v provedení komorního sboru Clothworkers Consort z Leedsu pod vedením Bryana Whitea, na varhany hraje V. Peter). Jedná se o málo známé skladby hrané v pražských synagogách, jejichž záznamy byly nalezeny v archivech Židovského muzea v Praze nebo v archivu pražské židovské obce. Jsou mezi nimi skladby tradiční i skladby odkazující na dobovou snahu o modernizaci a reformování

bohoslužby, doprovázené hrou na varhany a sólovým zpěvem, připomínajícím písně téměř sekulární; první půle koncertu bude patřit písním na texty dětské poezie z Terezína (v podání T. Fischerové a v aranžmá D. Dobiáše).

Téhož dne od 19.30 se ve Španělské synagoze uskuteční slavnostní zahájení festivalu spojené se skladbami Hanse Gála, pozoruhodného a před válkou velmi známého rakouského skladatele, jemuž se včas podařilo uprchnout před nacistickou perzekucí do Anglie. Usadil se ve skotském Edinburghu, kde vyučoval na univerzitě a dále komponoval. Jeho rozmanitá hudba vychází melodicky z klasických autorů (proto na koncertu zazní např. i skladby Haydnovy a Schumannovy), obohatil ji o motivy lidových písní, bachovskou polyfonii, ve skladbách pro sbory používal citáty z básní W. Shakespeara, B. Johnsona, W. Blakea... Pražského koncertu se zúčastní i skladatelova dcera; tentýž koncert se uskuteční též v plzeňské Staré synagoze, a sice 19. 9. od 17 hodin.

KLEIN, SCHUL, GROSZ A FELDSCHUOVÁ

Dr. David Fligg v současné době píše kritickou biografii skladatele Gideona Kleina. V Plzni, na koncertě nazvaném *Osud a pohádky*, poprvé zazní dvě Kleinovy skladby, jež badatel našel v archivech Židovského muzea: drobná skladba pro harfu a ve světové premiéře melodrama *Topol* pro piano a recitaci, přičemž dle Dr. Fligga je velmi pravděpodobné, že autorem slov je také G. Klein. „Je to sice krátká, ale velmi zajímavá, temná skladba, kterou skladatel napsal roku 1938 v Praze. Mluví se v ní o dobrých časech, které jsme zažili – jako by předpokládal, že to nejlepší už skončilo. Nejprve jsem myslel, že to je jen nedokončený skeč skladby, ale pak jsem si všiml, že o pár stránek dál je notový záznam přepsaný načisto. A je to skutečně krásná věc.“ Zmíněná Fliggova vznikající biografie se opírá o nejnovější archivní nálezy o životě a díle G. Kleina, podrobně zpracovává jeho předválečné aktivity v Praze a věnuje se i svědectvím o jeho zavraždění v táboře Fürstengrube v lednu 1945.

V rámci programu zazní i skladby dalších umělců: Zikmunda Schula, německého skladatele, který žil od roku 1933 v Praze a zabýval se starou sbírkou synagogálních nápěvů s ohledem na to, odkud pocházejí a jak zapadají do zdejší synago-

gální tradice. Některé tyto melodie použil ve vlastních kompozicích. Zemřel v roce 1944 v Terezíně. Na rozdíl od něj byl Videnan Wilhelm Grosz skladatelem moderní avantgardní hudby – mj. napsal *Africké písně*, převážně bluesové skladby pro vokály a orchestr na slova afroamerických básníků. Zachránil se exilem v Anglii a poté v USA. Na závěr koncertu zazní (částečně ve světové premiéře) skladby zázračného dítěte z varšavského ghetta – Josimy Feldschuové, geniální klavíristky, která dokázala v 11 letech bravurně zahrát Mozartovy skladby a skládala i své vlastní. Rodině se podařilo propašovat ji roku 1943 z ghetta, kde se ukryla u nežidovské rodiny, zemřela však na tuberkulózu. Koncert (jehož se zúčastní i Josiminy příbuzní z Izraele) se koná 19. 9. od 13 hodin v Domě hudby v Plzni.

Samostatný program věnovaný Gideonu Kleynovi se uskuteční 20. 9. od 19.30 v sále Pražské konzervatoře a zazní na něm nejen jeho skladby, ale též díla skladatelů, kteří ho ovlivnili; hudební portrét doplní útržky vzpomínek na něj v podání studentů konzervatoře.

Z TEREZÍNA PO HELSINKY

Roku 2005 se Dr. Simu Muirovi podařilo objevit ve sklepech jednoho helsinského domu v hromadách starých listin soubor jidiš her uváděných ve 20. a 30. letech místním židovským divadelním souborem, jež založil nadšenec pro jidiš Jac Weinstein. Některé nalezené kusy (mj. kabaretní skeče) napsal pro soubor sám a s humorem v nich reflektuje dobové problémy židovské komunity: především sekularizaci a silící antisemitismus, ale také interní kauzy kehily. Hudební výstupy v kabaretu čerpají z židovského a ruského folkloru, švédských revuálních písní, moderní americké hudby a tanga. Ukázky z jeho díla spolu s písněmi, básněmi a scénkami ze dvou terezínských kabaretů předvede v Plzni klezmer soubor Létající rabín (koná se 19. 9. od 20 hodin v interiéru navrženém A. Loosem v Bendově ulici). Dalším dílem J. Weinsteina uvedeným na festivalu je jeho jidiš oratorium o utrpení židovského národa nazvané *Matka Rachel a její děti*, které vizuálně doplní obra-

zy Ivana Bukovského (22. 9. v sále Pražské konzervatoře). Na závěr festivalu, dne 25. 9. od 16 hodin, se v půdním sále Magdeburských kasáren v Terezíně uskuteční provedení terezínských *Broučků* – tedy rekonstrukce dětského muzikálu na motivy knížky Jana Karafiáta.

Některá ze zmíněných představení se již představila divákům v Leedsu a v Yorku, dle slov badatelů vzbudila velký zájem – zatímco v Yorku, známém svou neblaze proslulou tragickou židovskou historií, hlavně mezi intelektuály, v tradičně dělnickém Leedsu bylo publikum různorodější.

„Máme připravený i program pro školy – využíváme při něm materiál shromážděný pro putovní výstavu (ta bude instalována i v Praze a Plzni) a během jedné hodiny jsme schopni jim téma umění v době holokaustu představit. Pro děti v anglických školách to je dobrý způsob, jak je uvést do problematiky šoa – u nás o tom

děti, ale vlastně ani dospělí skoro nic nevědí –, a je to méně bolestná cesta, než jim rovnou říkat všechna ta tragická fakta,“ říká Stephen Muir. Během festivalu (a ve spolupráci s ním) budou též vyhlášeni vítězové soutěže k Jom ha-šoa, již organizuje Institut TI, letos poprvé i v kategorii hudby.

„Čím více se naším tématem zabýváme, tím víc je nám jasné, že toho ještě hodně zbývá zpracovat. Potkáváme lidi, kteří se zabývají něčím podobným, inspiřují nás – už teď plánujeme, co všechno by se dalo uskutečnit v opravených židovských památkách v Čechách a na Moravě. Máme z toho radost,“ uzavírá Stephen Muir.

Bude zajímavé sledovat, jak jednotlivá představení přijmou zdejší diváci – v zemi, kde je fenomén terezínské umělecké činnosti známější, budou možná náročnější i kritičtější. Příležitost seznámit se se zcela neznámými autory, s pozapomenutými umělci nebo naopak se sice proslulými, ale většinou prezentovanými prizmatem jejich terezínské tvorby (jako to bývá u Gideona Kleina) se ovšem nenaskýtá tak často.

Program a další informace lze nalézt na adrese www.zestinu.cz.

ALICE MARXOVÁ

G. Klein na kresbě Ch. Burešové, 1944.

OKO VIDÍ SVĚT

(dokončení ze str. 15)

Působil tam mj. čtvrtstoletí jako předseda výstavní komise Ben Uri Gallery.

ROLE PROSTŘEDNÍKA

Jedním z výsledků chebské výstavy může být ujištění o jednotném stylu Feiglova malířského a grafického díla, charakterizovaného značně bezprostředním výrazem, spontánní kresbou a energickou fakturou malby. Právě tyto vlastnosti, které se pozitivně projevují zejména v jeho kresbě, akvarelech, kvaších a grafice, vedly pořadatele k názvu výstavy *Oko vidí svět*, odvozenému z vlastních umělcových textů.

Druhým významným zjištěním je nové poznání zprostředkovatelské úlohy Friedricha Feigla, který se odmítal smířit s omezeným hodnocením umělců podle jejich národnostní příslušnosti a vystavoval od počátku jak v německých, tak českých seskupeních. V mnoha případech to byl právě on, kdo zabezpečoval kontakty českých umělců a skupin s berlínskými galeriemi a zprostředkoval jejich výstavy. Od roku 1929 pak spolupracoval s Maxem Kopferem a Pražskou secesí, pro niž se snažil navazovat kontakty mezi pražskými německými a českými umělci a zabezpečit tak jejich trvalejší spolupráci. Právě tato Feiglova role prostředníka mezi různými národními a kulturními okruhy je vedle jeho umění dalším a neméně významným přínosem pro vývoj českého umění a jeho postavení v mnohonárodnostním středoevropském prostoru.

ARNO PAŘÍK

Autoportrét s dýmkou, 1950.

Ivan Klíma: **BYL MÍR**

Letos v září se dožívá 85 let jeden z nejznámějších současných českých autorů, spisovatel, esejista a dramatik IVAN KLÍMA (narozený 14. září 1931 v Praze). Jako dítě prožil tři a půl roku v terezínském ghettu, po studiu češtiny a literární

Ivan Klíma. Foto Bohdan Holomíček, 1985.

vědy na FF UK působil jako redaktor nakladatelství Čs. spisovatel, v letech 1963–1969 byl zástupcem šéfredaktora Literárních novin, Literárních listů a Listů. Během 70. a 80. let pracoval v různých dělnických zaměstnáních. V letech 1990–1993 byl předsedou českého centra PEN klubu. Je autorem řady románů, povídkových souborů, scénářů a divadelních her, prosadil se také jako výrazný publicista a autor pro děti. V době, kdy z politických důvodů nesměl publikovat, vydával své práce v samizdatových edicích nebo v cizině. Patří k nejpřekládanějším českým spisovatelům, hned po Karlu Čapkovi, na jehož prozaickou tradici navazuje.

Z jeho děl si připomeňme ta nejznámější: román Soudce z milosti (1986), povídky Milenci na jeden den (1970), Má veselá jitra (1979) a Moje první lásky (1985), drama Zámek (1964) či esej Karel Čapek (1962). Za knihu Moje šilenné století (2009), z níž je následující ukázka, dostal v roce 2010 prestižní cenu Magnesia Litera za literaturu faktu. Redakce Roš chodeš chce tímto způsobem popřát Ivanu Klímovi všechno nejlepší. Ad mea veesrim!

* * *

Odpárali jsme si žluté hvězdy a hodili je do kamen. S bratrem jsme od Mezinárodního červeného kříže dostali krabici plnou zapomenutých pochoutek.

Domníval jsem se, že teď, když jsme svobodní, přijede zase vlak, my do něho nasedneme a odjedeme do Prahy. Ale v Terezíně vypukla epidemie tyfu a skvr-

nitého tyfu a nad městem vyhlásili karanténu. Maminka byla zoufalá: copak nás teď, když nastal ten vytoužený okamžik a my se dočkali svobody, chtějí nechat umřít?

Ale hned příštího dne do naší ubikace vstoupil světlovlasý, pihovatý mladík z jiného světa, objal se s mou maminkou a mně potřásl rukou. Ten chlapík byl můj bratranec Jirka Hruška, který díky rozhodnutí své matky nepřihlásit se jako Židovka přežil válku bez úhony. Oznámil nám, že přijel s nákladáčkem, který čeká kousek za městem, aby nás odvezl nazpět do Prahy. Maminka namítla, že je to přece zakázáno, ale bratranec prohlásil, že to aspoň zkusíme, protože: kdo by nás měl zadržet? To byla pravda: esesáci zmizeli, četníci, kteří až dosud hlídali všechny pevnostní brány, také nebyli vidět, ti s vyššími šaržemi se nejspíš spěchali někam skrýt či uprchnout, těm zbylým asi připadlo nemístné, aby nadále hlídali nevinné vězně. A sovětští vojáci? Těm asi po tom všem, čím prošli, bude jedno, jestli odejdeme nebo zůstaneme.

Maminka tedy chtěla začít balit věci, ale bratranec jí to rozmluvil, prý je nebudeme potřebovat a naskytne se ještě příležitost vrátit se pro ně, teď bude lepší, když se budeme tvářit, jako bychom se šli jen projít za město.

Z okna naší ubikace se dala dobře vidět brána, o níž jsem po léta věděl, že je neprostupná, že za ní leží jiný svět, kde se dá volně chodit, kde tečou řeky, rostou lesy a rozkládají se města neohrazená šancemi ani příkopem.

Bratranec Jirka nás teď vedl k té bráně a já cítil podvědomou hrůzu: tou branou se přece nedá projít, odtěkud se ozvou výstřely – a bude konec.

Před branou se skutečně procházel sovětský voják se samopalem, ale když jsme ho míjeli, ani se na nás nepodíval. A tak jsme tedy branou prošli – prošli jsme „branou ke svobodě“, jak řekl můj bratranec. Dovedl nás k nákladnímu autu, z jehož korby vlál československý prapor a na bočnici měl křídou napsáno: Repatrianti z koncentračních táborů! Zároveň s námi tam dorazilo také několik jiných uprchlíků, nejspíš z Malé pevnosti.

Pak se auto rozjelo. Byl to starý křáp, protože všechna slušná auta zabavili Němci pro vojenské účely. Křáp místo benzínu poháněl dřevoplyn, takže jsme

se pohybovali jen velmi pomalu a v každém kopečku (skutečné kopce na cestě nebyly žádné) jsme museli zastavit a čekat, až se ze dřeva narodí trochu více plynu. U cesty se válely vraky aut, zato všechny domky a domy, které jsme míjeli, zdobily vlajky a občas z nich vyběhli neznámí lidé a mávali nám.

Krajina mezi Terezínem a Prahou je spíše fádni, během svého života jsem projel mnoha krajinami, které byly pozoruhodnější, ale tahle cesta mi už navždy zůstala v paměti jako ta, již už se nemohla vyrovnat žádná jiná.

A najednou se vynořila Praha, nákladáček se musel protahovat úzkými otvory v barikádách, omítky domů byly podobné výstřely a na ulici jsem uviděl skupinu chlapů i žen s bílými páskami, hmoždili se s dlažebními kostkami, které snášeli na rukávech byli, jak řekl bratranec Jirka, Němci, co ještě včera vládli v naší zemi.

Auto nás dovezlo až do Holešovic, kde bydlela matčina nejstarší sestra Eliška; už jsem se na ni nepamatoval, protože jsme se s ní neviděli od začátku války. Seběhla k nám dolů a s ní i její druhý syn Zdeněk, také manžel tety Ireny zvaný Tatiček a její dvě dcery, moje sestřenice Věra a Eva, a všichni se dlouho s maminkou objímali a opakovali, že to snad je všechno jen sen. To, co bylo, i to, co prožíváme právě teď, a já i bratr jsme dostali ještě na schodech kousek čokolády z černého trhu. Po těch schodech jsme vystoupali do opravdového bytu, kde na oknech visely záclony a mezi nimi červenobílá vlajka s modrým klínem, v kuchyni stál sporák a na stole už se leskly připravené talíře a vzduch byl plný zapomenuté masové vůně.

Pak jsme seděli za stolem a jedli, teta Eliška mamince sdělila, že jejich bratři Ota a Viktor byli zřejmě oba popraveni. Maminka řekla, že to tušila, že jim vždycky říkala, aby nechali politiky, a zase své sestře pověděla, jak oba jejich rodiče umírali v Terezíně, dědeček, že se málem dožil konce války a strašně se radoval, že už jsou Rusové blízko, také pořád věřil, že se setká s Otou i s Viktorem, možná je lepší, že se nedožil toho, co se s nimi opravdu stalo. Pak také mluvili o mém tatínkovi, o němž nikdo nevěděl, kde je a jestli vůbec žije. Maminka během té večere několikrát opakovala: jak teď budeme žít? A ostatní ji utěšovali, že se Vilík, jak říkali tatínko-

vi, určitě vrátí, byl přece skaut a vždycky vynikal zdravím. Hlavně že válka skončila a teď je před námi zase život plný možností a nadějí.

Když jsme dojedli, bratranec Zdeněk mě vzal stranou a řekl, že mi něco předvede. Ukázal mi holé ruce a pak z ničeho nic vytáhl z prázdné dlaně červený šátek, potom ještě jeden modrý a jeden bílý a hned z nich složil vlajku a nechal mě na ni sáhnout. Byla skutečná, velice hebká, jako ten právě začínající mír; pak vlajku zase sevrhel v dlani, a když dlaň rozevřel, vlajka byla pryč.

Bratranec Jirka mezitím přinesl láhev a nalil do skleniček víno, za něj se, nevím proč, omlouval, že je pouze z jablka, i mě zavolali ke stolu a dostal jsem toho vína jen maličko, protože jsem byl přece jen ještě dítě, a připili jsme si na náš návrat a na tatínkův budoucí návrat a na šťastný život, který nás čeká teď, když k nám konečně dorazil tak dlouhou toužený mír. [...]

Mír. Spal jsem opět v posteli, večer jsem prvně po letech mohl vlézt do vany plné teplé vody. Mohl jsem vyjít z domu a brát se po ulici, kam se mi zachtělo. Mohl jsem si z tetiny knihovny vybrat kteroukoliv knížku a číst si. Takhle jsem v blaženosti prožil celý týden, pak jsme dostali povolení vrátit se do našeho starého bytu a od tety se odstěhovali.

Šel s námi zámečník, aby byt otevřel, a taky strýc zvaný Tatíček, aby zjistil, co budeme potřebovat. Starý vršovický byt na Ruské třídě s výhledem na schody, pod nimiž stála zelená trafika a nad nimiž už začínaly Vinohrady! Byl to jediný domov, který jsem až dosud měl, protože ubikace v kasárnách, kde jsem pobýval, jsem nikdy za domov nepovažoval, ve vzpomínkách jsem se vracel právě sem, tady zůstaly moje verneovky, můj elektrický vlak, kovová postel, na které jsem spal a která nebyla prolezlá štenicemi. A koupelna, záchod, kde teče voda. Mýdlo. Taklífe namísto kovových misek. Rádio!

Zatímco zámečník otevíral dveře, domovník nám sdělil, že z bytu všechno odvezli, ale nemáme se bát, esesák, co náš byt dostal, tam zase nechal svůj nábytek, ten, jak vidíme, je úplně nový, vždyť ten pacholek tu pobýval sotva půl roku.

Nábytek byl opravdu nový, v obývacím pokoji stál obrovský psací stůl, velká čtyřdílná skříň a gauč, po mých verneovkách, po mém elektrickém vláčku, po mé posteli ani stopa; strýc si všechno

důkladně prohlédl a určil, že nábytek v obývacím pokoji je třešeň. Stůl a lavičky v předsíni označil za světlý ořech. V ložnici zůstala manželská postel, ještě rozlehlejší než ten psací stůl, jenom peřiny tu chyběly. Ale to nevadí, strýc slíbil, že nám peřiny sežene, spousta Němců utekla a nechali tu všechno. Pak se podíval na mě a na bratra a poznamenal k mamince, že revoluce už skončila, školy zase fungují, samozřejmě, nechce nám do ničeho mluvit, bratr je ještě malý a teprve minulého listopadu mu bylo šest, ale já jsem přece zameškal tolik let, že bych už teď neměl ztrácet ani jeden jediný den.

Maminka souhlasila a poslala mě, abych se šel zeptat k domáčním, kteří měli syna stejně starého jako já, jestli nevědí, do které školy patřím.

Příští den jsem se odebral do měšťanské školy v Heroldových sadech. Pan ředitel byl poněkud na rozpacích, co si má se mnou počít. „Posaď se, chlapče,“ vybídl mě. „Tam v tom Terezíně jsi chodil do nějaké školy?“

Vysvětlil jsem, že tam žádná škola být nesměla, několik měsíců jsem chodil na jednu ubikaci, kde nám paní učitelka povídala něco o historii a také nám ukládala psát slohové úkoly, také jsme malovali nějaké obrázky, ale pak ji povolali do transportu a už nás nikdo neučil. Pan ředitel se dotazoval, kolik mi je vlastně let, a když zjistil, že mi bude za několik měsíců čtrnáct, spočítal, že patřím do čtvrtého ročníku. „Kdybychom tě poslali níž,“ uvažoval, „vypadalo by to, jako že jsi propadl, a to by přece nebylo spravedlivé.“

Pak mi pokynul a vedl mě dlouhými, studenými chodbami, až zastavil přede dveřmi, na nichž bylo napsáno 4a, zaklepal a hned vstoupil.

Ve třídě byla spousta cizích kluků a děvčat a cizí učitel právě psal cosi na tabuli, děti povstaly a učitel nám vyběhl vstříc.

„Děvčata a chlapci,“ řekl ředitel, „vedu vám nového spolužáka. Buďte k němu,“ chvíli hledal slovo, „vlídní. Byl čtyři roky ve vězení, koncentrační tábor tomu říkali, tam zavírali úplně nevinné lidi, a on nemohl ani chodit do školy,“ pojmenoval to nejstrašnější, co mne podle jeho názoru potkalo. Obrátil se k učitelce, který na mě zvědavě civěl, a požádal ho, aby tenhle fakt brali on i jeho kolegové v úvahu.

Pak ředitel odešel a učitel mi ukázal, kam se mám posadit, a pokračoval ve

výkladu čehosi, co jsem neuměl zařadit a co jsem vzápětí přestal vnímat, protože mi jeho slova nedávala smysl. Teprve o přestávce mi můj soused řekl, že jsme právě přečkali hodinu fyziky.

Nejstrašnější mi připadalo, že touhle hodinou nic nekončilo, následovaly ještě další tři hodiny a příštího dne dokonce šest hodin, v nichž se většinou mluvilo a psalo o věcech, o nichž jsem neměl ani ponětí.

To mě nenapadlo, že mír přinese i spoustu nepříjemností. Přinesl sice jistotu, že nepůjdou další transporty a do našeho bytu nevniknou esesáci, ale zároveň nejistotu, z čeho budeme žít, protože už nebudeme fasovat chleba ani do esšálku porci neloupaných brambor a omáčku, budeme muset všechno kupovat za peníze, které se musí vydělat. Pokud se nevrátí tatínek, bude na mně, abych nějak vydělával, protože maminka je nemocná a do práce jít nemůže.

Ve škole pochopili, že by bylo marné zkoušet mě z čehokoli, leda snad z dějepisu či zeměpisu, a to jen z látky, kterou vykládali minulou hodinu. Učitelé se domluvili, že mi na závěr dají takové vysvědčení, abych se s ním mohl ucházet o přijetí na nějakou školu. Naštěstí do prázdnin už chybělo jenom několik dní.

Od chvíle, kdy jsem se vrátil, jsem velice toužil vyjet někde ven z města, dostat se do lesa. Jedné červnové neděle přišla sestřenice Eva, byla o čtyři roky starší než já a tedy vlastně už dospělá, a nabídla mi, že mě tam vezme na procházku. Bylo to od ní statečné, protože v lese se mohli ještě stále skrývat němečtí vojáci anebo werwolfové. Sestřenice mě nezavezla nikam daleko, jen tramvají do Motola, a já užasl, že v Praze může být také les. Šli jsme po cestě, která stoupala do kopce, a já nadšeně hleděl do korun stromů, uviděl jsem veverka, slyšel datla a hodně jsem kýchal, protože všude okolo něco kvetlo.

Sestřenice se po chvíli zajímala, jestli nejsem unavený, protože jsem ještě stále vypadal jako stromeček, který se může co chvíli přelomit. Nebyl jsem unavený, cítil jsem se šťastný. Ta cesta lesem po tolika letech, která jsem strávil uzavřený v kamenné pevnosti, byla pro mne takovým zážitkem, že se mi po desetiletí vracívá ve snu. Vystoupím z tramvaje a ocitnu se v nějakém, většinou horském lese, procházím se kaňony, lezu po skalách, nacházím nádherně barevné houby a jsem navýsost šťastný, protože jsem svobodný.

UTAJENÍ ŽIDÉ V HOBITOVĚ

Ze Středního východu do Středozemě

V srpnu přinesl internetový list Commentary (commentarymagazine.com) příspěvek rabína Meira Soloveichika (prasy-novce náboženského myslitele Josefa Soloveichika), v němž se zabývá židovskými souvislostmi Hobita od J. R. R. Tolkiena. Jeho poznámka (v krácené podobě) snad zaujme i naše čtenáře.

Roku 1937 vydal oxfordský profesor J. R. R. Tolkien svou knihu o čarodějích, elfech, trpaslících, králích a podivuhodném tvorů hobitovi, po němž je pojmenována. Od prvního vydání se jí prodalo již přes 100 milionů výtisků a výrazně rozšířila možnosti (a počet čtenářů) žánru, jenž se měl proslavit jako „fantasy“. Vypráví o hobitovi jménem Bilbo, jehož naprostý nezájem o dobrodružství změnil návštěva třinácti vousatých trpaslíků a čaroděje Gandalfa. Trpaslíci vysvětlí Bilbovi, že kdysi žili v nádherném království uvnitř mocné Hory, kde kraloval děd jejich současného vůdce Thorina a kde uměli velmi šikovně opracovávat zlato a drahé kameny. Jednoho dne jejich Horu napadl drak, zmocnil se trpasličího pokladu a celé království sežehl plamenem. Trpaslíci se museli spasit útekem a rozptýlili se po všech končinách Středozemě jako cizinci v cizí zemi. Poté, co opustili domovinu, museli mluvit řečí těch, mezi nimiž žili, a svým rodným jazykem, „chuzdulem“, hovořili jen mezi sebou. Ale na původní domov nikdy nezapomněli. Proto vyhledali hobita, aby jim pomohl získat zpět to, co jim drak kdysi sebral. Na počátku vyprávění zazpívají trpaslíci Bilbovi elegii o ztracené domovině.

Máme tu tedy skupinku malých, vousatých vyhnanců z vlasti, kteří věčně sní o návratu, neboť k ní přesto, že už dlouho žijí v jiných říších, cítí stále silné pouto. Existuje jediný kmen, jenž Tolkienovým trpaslíkům odpovídá – a to jsou Židé.

Předobrazem středozemských trpaslíků jsou skutečně Židé. Potvrdil to sám Tolkien v rozhovoru pro BBC roku 1971: „Trpaslíci se samozřejmě odlišují, neřekl byste, že v mnohém připomínají Židy?“ zeptal se redaktora a dodal: „Jejich slova znějí semitsky, jsou vytvořena jako semitská.“ Podobně v dopise, který napsal své dceři, Tolkien poznamenal: „Ano, uvažuji o trpaslících jako o Židech: tam, kde žijí, jsou současně jako doma i jako v cizině, mluví jazykem

svých zemí, ale s přízvukem, vlastním jejich soukromému jazyku.“ Když člověk vyrůstá na Hobitovi, zjištění, že Tolkien své trpaslíky napsal podle Židů, je udivující – a působí i určité znepokojení. Když jsem pak s tímto vědomím z knížky předčítal svému synovi, měl jsem potíže s následující částí:

Ve prospěch trpaslíků se dá říci na nejvyšší tohle: hodlali Bilbovi velmi slušně zaplatit za jeho služby; vzali ho s sebou, aby pro ně vykonal ošemetnou práci, a neměli nic proti tomu, aby ji chudák malý, provedl, jestli se mu to podaří, ale všichni by udělali všechno ve svých silách, aby ho vytáhli z maléru, do kterého by se dostal, jako to udělali

J. R. R. Tolkien: Osamělá hora.

v případě se zlobry na počátku našeho vyprávění, ještě než měli jakýkoli zvláštní důvod být mu vděční. Tak už to je: trpaslíci nejsou žádní zvláštní hrdinové, ale vypočítaví podšívkové s velikými představami o hodnotě peněz; někteří jsou prolhaní a proradní a vůbec pěkní špatové; někteří takoví nejsou; a jsou mezi nimi i docela slušní jako Thorin, jestliže od nich nečekáte příliš mnoho.

I když nám tato pasáž připadá opravdu zvláštní, mylili bychom se, kdybychom Tolkiena podezírali z antisemitismu. Úryvek z jeho pracovní korespondence nám nabízí zcela odlišný pohled na to, na čí straně stál. Na sklonku 30. let usilovalo jedno německé vydavatelství o překlad Hobita. Němci napsali Tolkienovi a zajímalo je, mimo jiné, zda je árijského původu. Tolkien jim břitce odpověděl:

Nejsem původem Árijec: tedy indoíránského původu; pokud je mi známo, žádný z mých předků nemluvil hindsky, persky, romsky ani jiným spřízněným dialektem. Ale jestliže celou věc chápu správně, dotazujete se, zda jsem židovského původu. Mohu odpovědět jedině tolik, že podle všeho mezi tímto nadaným národem žád-

né předky nemám. Můj prapraděd přišel do Anglie v 18. století z Německa: většina mého rodokmenu je čistě anglická a jsem anglický občan – což by mělo stačit. Nicméně až dosud jsem na své německé jméno býval hrdý a nezměnilo se to ani během poslední politováníhodné války, v níž jsem sloužil v anglické armádě. Nemohu si ale odpustit, abych neřekl, že pokud se tak drze a nemístné dotazy stanou v literárních záležitostech pravidlem, pak nepotrvá dlouho a na německé jméno už nebude nikdo hrdý.

Ve 40. letech, několik let po světovém úspěchu Hobita, se veškeré Tolkienovy obavy z vývoje v Německu naplnily. Začala světová válka a spisovatel se pustil do psaní Hobitova pokračování: Pána prstenů. V této knize už je jeho náklonnost k židovskému národu patrnější. Stejně jako se civilizovaný svět spojil, aby bojoval proti nacismu, vytvořil Tolkien příběh o tom, jak čaroděj Gandalf dá dohromady všechny národy Středozemě – elfy, trpaslíky, lidi, hobity a další –, aby porazili temného pána Mordoru Saurona.

Ke členům Gandalfovy skupiny (Společenstva prstenu) patří i trpaslík Gimli a elf jménem Legolas. Trpaslíci a elfové, píše Tolkien, se neměli moc v lásce, což se projevuje i ve vztahu těchto dvou, ale nakonec se z nich stanou nerozluční přátelé. Spojenectví trpaslíků a elfů lze číst jako židovsko-křesťanský svazek. Sám Tolkien se za války – při nočních hlídkách v Oxfordu – spřátelil s židovským historikem Cecilem Rothem.

Takže i když v Hobitovi snad nacházíme nepěkné stereotypy, v Pánu prstenu to autor odčinil. A můžeme jen žasnout nad tím, že zrození moderního žánru fantasy vyvolala židovská zkušenost.

Židovská skutečnost a Tolkienova fiktivní sága se prořaly nanejdříve podivuhodným způsobem: roku 1977 vyšel pod názvem *haHobit o lešam uva chazara* hebrejský překlad této knihy. Vytvořili ho izraelští vojáci, kteří během opotřebovací války padli do egyptského zajetí. Jednomu z nich poslali příbuzní prostřednictvím Červeného kříže výtisk Hobita v angličtině a zajatci se rozhodli, že ho přeloží. Pilot Rami Harpaz na to vzpomíná: „Rozdělili jsme se na dvě skupiny – jedna překládala a druhá překlad četla.“ S prací byli hotovi za pouhé čtyři měsíce a jejich převod Tolkiena je prý ze všech tří dosud hebrejsky vydaných Hobitů nejlepší.

(Přeložila a upravila am, úryvek z Hobita je citován v překladu Františka Vrby.)

IZRAEL: Guth Jarkovský v Rio

Vše, co se ve světě v srpnu odehrálo, bylo zastíněno olympijskými hrami v Rio de Janeiru. Tím není řečeno, že by události vymizely, ani to, že by hry v Rio byly nějak převratné. Ale možná je za tím pocitem jistá psychologie.

Všechny události vyvolávaly dojem, že se jen opakují, navíc bez šance na přelom. To platí o bojích v Sýrii, napětí na východě Ukrajiny i v Turecku. Proto olympiáda působí jako přerušení stereotypu. I když v případě Izraele to vyznělo pestřeji: některé stereotypy pokračují, jiné procházejí změnou.

EVROPA V ROLI IZRAELE

Ale začneme Tureckem. Červencový pokus o vojenský puč se na vztahu k Izraeli neprojevil. Těsně před ním se prezident Erdoğan usmířil s Benjaminem Netanjahuem (po incidentu se zadržením lodi Mavi Marmara v roce 2010) a též s Vladimírem Putinem (po sestřelení ruského vojenského letadla). Tím více ale roste napětí mezi Tureckem a Evropskou unií.

Státy EU si na Erdoganovo Turecko neberou servítky. Kritizují fakt, že Turecko v Sýrii – při akcích proti džihádistům – útočí i na Kurdy, ale hlavně kritizují způsob, jakým Ankara reaguje na pokus o puč: vyhazovy tisíců soudců či akademiků, odebrání cestovních pasů, zestátnění nezávislých médií. To vše pod rouškou boje proti exulantu Gülenovi, který prý za pučem stál. Ale zásadnější je něco jiného.

Evropská unie, de facto Německo ve jménu EU, uzavřela s Tureckem dohodu, v níž z něho učinila ručitele ochrany vnější hranice Schengenu: Turecko na rozdíl od loňska nedovolí hromadný odchod migrantů přes své hranice do Evropy. Protihodnotou mu EU nejenom platí miliardy eur na péči o migranty, ale též mu slíbila zavedení bezvízového styku. A tady je kámen úrazu.

Aby EU schválila bezvízový styk, musí dotyčná země splnit přes sedmdesát podmínek technického charakteru. Ale i když Turecko některé důležité podmínky dosud nesplnilo, domáhá se naplnění bez-

vízové dohody, neboť mu byla slíbena. Jinak může „posadit do autobusů 2,5 milionu Syřanů a poslat je do Evropy“, jak varoval sám Erdoğan.

Čtě nechtě to připomíná jednání Izraele s Palestinskou samosprávou. Palestinci už léta trvají na tom, že vznik nezávislého státu jim byl v rámci mírového procesu slíben, takže prioritou je ten slib naplnit bez ohledu na vše ostatní. (Už před lety ve světě zdomácněl výraz *road map* překládaný jako jízdní řád: rozuměj k Palestinskému státu.) Izrael ovšem trvá na tom, že nezávislost Palestiny lze jen vzájemně dojednat, shodnou-li se obě strany na tak zásadních věcech, jako je stanovení a průběh státní hranice, postavení Jeruzaléma,

Or Sason poráží Egyptana Isláma Šahábího a získává bronzovou medaili v judu mužů. Foto archiv.

osud palestinských uprchlíků z roku 1948 a podobně.

Je obecně známo, že Evropská unie stojí na straně Palestinské samosprávy. Jinými slovy podporuje spíš stanovení termínu palestinské nezávislosti než vzájemnou izraelsko-palestinskou dohodu, která by k „řešení v podobě dvou států“, jak se říká, vedla. Jenže člověk se nemůže zbavit dojmu, že ve vztahu k Erdoğanově Turecku je právě EU v pozici Izraele a Ankara v pozici Palestinců.

EU trvá na vzájemné dohodě s Tureckem s tím, že bezvízový styk umožní až naplnění jednotlivých technických bodů. Naproti tomu Turecko trvá na „jízdním řádu“, na termínu zavedení bezvízového styku bez ohledu na výsledky průběžného jednání. A Erdoğan otevřeně říká, že nebude-li bezvízový styk zaveden do konce října, Turecko dohodu s EU vypoví.

Bude zajímavé sledovat, jak tato zkušenost ovlivní postoj Evropské unie k Izraeli a jeho jednání s Palestinci. Získá EU větší empatii pro pozici Izraele? Či bude dále podporovat pozici Palestinců, i když sama na stejnou v případě Turecka nepřistoupí?

PROTI DUCHU FAIR PLAY

A teď už k Rio de Janeiru, sportu, olympismu a duchu fair play. Kdo sbírá protizraelské stereotypy, mohl si rozšířit kolekci už na začátku her. Když olympijské autobusy svázely sportovce na úvodní ceremoniál a do jednoho z nich chtěli nastoupit Izraelci, ve dveřích jim cestu zadržal šéf výpravy Libanonu: prý už je autobus plný, ale ve skutečnosti nechtěl jet společně s výpravou Izraele. No nic, přijel autobus jiný. Vše se odehrálo bez záznamu kamer a nezávislého důkazu (na Facebooku to zveřejnil trenér izraelských jachtařů Udi Gal), ale je to klasický stereotyp jako vyšitý.

Cosí pestřejšího ukázala soutěž mužů v judu, jak píší světové agentury či deník *Ha'arec*. Tam Izrael získal bronzovou medaili, jednu ze dvou z Ria, leč i jí předcházela incident. Pozdější medailista Or Sason zápasil s Egyptanem Islámem Šahábím, ale když chtěl po vítězství soupeři podat ruku, ten to odmítl. I toto bývá součástí stereotypu, jenže před publikem a kamerami to působí jinak.

Když publikum bučí, slábne i Šahábího argument, že v judu je součástí kodexu úklona soupeři, ne podání ruky. Vážně to bere i Mezinárodní olympijský výbor a s Šahábím zahájil disciplinární řízení: „Jeho chování bylo v rozporu s fair play i duchem přátelství, jenž je součástí olympijských hodnot.“ Pak byl Šahábí poslán domů, i když ze zpráv není jasné, nakolik ten krok iniciovalo vedení egyptské výpravy a nakolik MOV.

Jisté je, že duch fair play našel oporu. Jako by v Rio byl i starý dobrý Jiří Guth-Jarkovský. Známe ho jako propagátora bontonu ve stylu „rukulíbám, milostpaní“. Ale nezapomínejme, že jako kolega barona Coubertina stál i u obnovy olympijských her před 120 lety. K utkání Sasona s Šahábím by zřejmě řekl svoje.

ZBYNĚK PETRÁČEK

ČARODĚJ Z RIGY ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Palestinská samospráva se před více než rokem rozhodla, že jednání o míru se současnou izraelskou vládou nemá smysl, a zahájila proti ní diplomatickou válku s cílem získat vlastní stát bez ústupků a Izrael co nejvíc delegitimizovat. Snaží se přimět OSN, aby mu založení Palestiny přikázala, v Radě OSN pro lidská práva prosazuje jednu rezoluci odsuzující Izrael za druhou a UNESCO na její popud označuje židovská svatá místa za muslimská, a popírá tak historické a náboženské vazby Židů k jejich zemi. Palestinci rovněž usilují o obžalobu Izraele z válečných zločinů u Mezinárodního trestního soudu. Součástí diplomatické války je i jejich nejnovější záměr – chtět podat mezinárodní žalobu na Velkou Británii za to, že v roce 1917 slíbila v Balfourově deklaraci domovinu Židům v Palestině. Hodlají žalovat „všechny mezinárodní zločiny vůči Palestincům“, prohlásil palestinský ministr zahraničí Rijád Málíkí. Britská vláda, která Palestinské samosprávě jen za posledních pět let věnovala 156 milionů liber, na oznámení nereagovala. Zpráva pobavila Západ, ale Palestinci nežertují. Podle Málíkího Balfourova deklarace „připravila cestu ke vzniku Státu Izrael“, a Británie je proto „odpovědná za všechny izraelské zločiny od ukončení britského mandátu v roce 1948“. (neviditelnypes.cz, 2. 8.) ■ Kolekci šestatřiceti černobílých snímků s názvem *Život v diaspoře* si zájemci až do konce srpna mohou prohlédnout v obřadní síni Židovského hřbitova v Holešově. Jejich autor, fotograf Jindřich Buxbaum, dokumentuje zásadní témata židovství a života mimo Izrael, jako jsou například svátek Purim, šabat, ale i svatba, pohřeb a obřizka. „Kurátorem výstavy je Jindřich Štreit, který se stal autorovým rádcem, fotograf sám je členem představenstva Židovské obce Olomouc, fotografuje od svých čtrnácti let a častým námětem jeho reportáží je právě život Židů v diaspoře, v Česku i v zahraničí.“ (Kroměřížský deník, 6. 8.) ■ Muzeum v přírodě na Veselém Kopci se stalo vyhledávaným místem českých filmařů. Většina tamějších staveb vznikla kombinací přenosu původního objektu a doplněním nepoužitelných nebo chybějících jednotlivých prvků i celých částí. „Každý štáb je svým způsobem zajímavý, ale nejvíce vzpomínáme na natáčení povídky Ivana Olbrachta *Golet v údolí* a na štáb režiséra Karla Smyczka při natáčení pohádky *Lotrando a Zubejda*, dokonce ještě máme schovanou fotku chaloupky s velbloudy,“ řekla vedoucí Souboru lidových staveb Vysočina Ilona Vojancová. Že lze památku z české Vysočiny přeměnit v prostředí Podkarpatské Rusi, dokazuje film *Golet v údolí*,

který v roce 1995 natočil podle dvou povídek Ivana Olbrachta režisér Zeno Dostál. Odehrává se ve 30. letech minulého století v židovské osadě Polana na Podkarpatské Rusi. (MF DNES, 6. 8.) ■ V roce 1958 byl geniální a sympatický Michail Něchemjevič Tal (9. 11. 1936 Riga – 28. 6. 1992 Moskva), lotyšský Žid ze SSSR, přezdívaný Čaroděj z Rigy, stár 22 let. Od narození měl na pravé ruce jen tři prsty. Za pouhé dva roky pak vyzval legendu světového šachu, úřadujícího mistra světa Michaila Moisejeviče Botvinnika, taktéž židovského původu, k zápasu o titul, ve kterém zvítězil a stal se novým mistrem světa. Tal zemřel v nedožitých 56 letech

Foto archiv.

na selhání ledvin. (Rokycanský deník, 6. 8.) ■ Vlastivědné muzeum v Nymburce vedle stálé expozice *Bohumil Hrabal známý a neznámý* dále nabízí stálou expozici v nově rekonstruovaném objektu bývalé židovské synagogy *Židé a židovské památky na Nymbursku*, nově pojatou železniční výstavu a zcela novou expozici *Nymburk v proměnách věku*. (Nymburský deník, 6. 8.) ■ Nadační fond Památník šoa a Oskara Schindlera chce přeměnit bývalou továrnu a koncentrační tábor v Brněnci na památník obětem holokaustu. Schindler v podniku za druhé světové války zaměstnával židovské pracovníky převezene z Polska, zachránil tak před smrtí více než 1000 lidí. Tovární areál by měl získat podobu, kterou měl v roce 1945. „Cílem je vybudovat věrnou repliku na původních základech koncentráku včetně strážních věží a prostor fabriky, lazarety a tábora s vězni,“ uvedl předseda správní rady fondu Jaroslav Novák. První kroky ale budou podstatně skromnější. „Budovy je potřeba zasanovat, aby přežily další zimu, poté připravit projekt,“ podotkl Jaroslav Novák.

Součástí projektu má být expozice věnovaná životu Oskara Schindlera a konkrétním osudům vybraných vězňů. Památník by podle představ fondu byl nejen místem pro exkurze, ale také pro výstavy a konference, v plánu je i vydávání knih, natáčení dokumentů a filmů o holokaustu. (ct24.cz) ■ Ke změnám příjmení u nás docházelo vždy, ba dokonce ve vlnách. První nastala po vzniku Československa v roce 1918. Češi s německými jmény si tehdy houfně měnili své Müllery na Milery, Hoffmanny na Hofmany, případně Dvorské. Po druhé světové válce přišla další vlna. Po strašlivé zkušenosti s genocidou si příjmení počestovali čeští Židé, často nositelé německých jmen. Takový osud měl například první polistopadový československý a později český velvyslanec v Izraeli Miloš Pojar – dříve Popper. Přejmenovat se však nechala i rodina politika, právníka a signatáře Charty 77 Zdeňka Mlynáře, do roku 1945 Müllera (bývalý novinář a politik Vladimír Mlynář je jeho synem). Z Otty Poppera se po válce stal spisovatel Ota Pavel... A to je jen několik příkladů z tisíců, které tehdejší matriky zapisovaly. (Pátek LN, 12. 8.) ■ „Samotné přípravy olympiády ukázaly zásadní rozpor mezi ideály a realitou. Je hezké, že ve sportu se obejdou bez jakékoli diskriminace, jen škoda, že kvůli stavbě těch sportovišť v Riu museli vyhnat z domovů tisíce příslušníků chudiny. Pak, vzápětí po zahájení, přišly muslimské tanečky. Libanonští muslimové nechtěli pustit Izraelce do autobusu. Saúdskoarabská judistka odjela, aby nemusela nastoupit proti izraelské sportovkyni. A egyptský muslim, judista, odmítl po prohraném zápase podat ruku Izraelci. Dovedete si představit, jaký tanec by byl, kdyby po zápase nepodal bílý sportovec ruku černému? To by se to vyločovalo a posílalo domů! Že ale terčem zjevné diskriminace byli Židé, nezmohl se olympijský výbor na žádnou adekvátní odpověď na poplívání myšlenek olympionismu muslimy,“ píše na okraj brazilské olympiády Reflex. (18. 8.) ■ V pondělí a včera hostila Praha vystoupení hvězdy světové stand-up comedy, amerického komika Louise C. K. Devětačtyřicetiletý držitel šesti televizních cen Emmy spolehlivě vyprodal Kongresové centrum i Rudolfinum a pražské publikum rozhodně nijak neošidil. Při pondělním vystoupení se statečně popral s počáteční hlasovou indispozicí a nenechal se příliš rozhodit ani trestuhodným selháním pořadatelů, kteří uprostřed programu nechali diváky v první řadě, aby se handrkovali o místa. Svě vystoupení jen velmi mírně lokalizoval – nemohl samozřejmě nechat bez povšimnutí obskurní prostředí bývalého „Pakulu“. A připomněl také pražská studia svého dědečka, Žida z Maďarska, který později odešel do Mexika. (Lidové noviny, 24. 8.) (jd)

Kalendárium

Dne **1. září** uplyne již **75 let** od úmrtí jednoho z největších českých básníků **JIRÍHO ORTENA** (pův. jm. Ohrenstein, 30. 8. 1919 Kutná Hora–1. 9. 1941 Praha). O jeho životě a díle jsme již psali několikrát, proto jen připomeneme, že pokračuje vydávání Ortenových sebraných spisů – v současné době pracuje Jiří Opelík na přípravě jeho korespondence, jež vyjde v nakladatelství Torst. A na počátku září ve dnech 2.–4. září se v básnickově rodném městě koná již potřináctá literární soutěž a festival nazvaný Ortenova Kutná Hora.

Dne **10. září 1951**, tedy před **65 lety**, zemřel v Londýně publicista a sionistický aktivista **LEO HERRMANN** (nar. 15. 3. 1888 v Lanškrouně). Po studiích práv v Praze vstoupil roku 1906 do studentského sionistického spolku Bar Kochba a v letech 1908–1909 působil jako jeho předseda. V této době také po vzájemné korespondenci pozval do Prahy filosofa Martina Bubera, jenž zde v lednu 1909 pronesl své *Tři řeči o židovství*. Slavnostní večer se konal 16. ledna v hotelu Central a Herrmann na něj ve svém deníku vzpomíná takto: Buber se „vyjadřoval z celého srdce a s nesmírným entuziasmem, který dodával jeho slovům hloubku. Není pochyb, že ne všichni posluchači promluvy byli s to porozumět plně šíři jeho myšlenek, ale my byli po jeho řeči jako očarováni.“ V letech 1910–1913 vedl redakci týdeníku *Selbstwehr*, jenž se stal respektovaným politickým a literárním časopisem. Roku 1913 Herrmann odjel do Berlína a stal se tajemníkem Světové sionistické organizace, roku 1920 patřil k tvůrcům palestinského zakládajícího fondu Ke-

ren ha-jesod a poté, co roku 1926 odjel do Palestiny, se stal jeho generálním tajemníkem. Natáčel též filmy o životě v Izraeli – *Nový život*, *Země zaslíbená*. Stal se příznivcem hnutí Brit šalom, zaměřeného na židovsko-arabskou spolupráci a myšlenku na dvounárodnostní stát Židů a Arabů; skepse vůči budoucímu vývoji v zemi ho donutila k rezignaci na svou čelnou funkci (nicméně ji zastával až do své smrti).

Leo Herrmann. Foto archiv.

Dne **27. září** uplyne **235 let** od narození politika, právníka a vysokoškolského profesora (a bratrance Franze Kafky) **BRUNA ALEXANDERA KAFKY** (27. 9. 1881 Praha–12. 7. 1931 Praha). Bruno A. Kafka se narodil jako jeden ze tří potomků Marthy Kafkové, rozené Bondyové, a jejího manžela JUDr. Moritze Kafky, pražského advokáta. V rodném městě absolvoval gymnázium a následně vystudoval právo na Německé univerzitě. S touto školou také spojil svoji následnou akademickou kariéru, která vyvrcholila získáním titulu univerzitního profesora a zvolením rektorem (do funkce však kvůli předčasné smrti nenastoupil). Angažoval se též

v rozvoji pražského Německého divadla a byl členem německé Společnosti pro vědy a umění. Od roku 1916 byl předsedou malé Německé pokrokové strany, která se po vzniku ČSR změnila na Německou demokratickou svobodomyšlnou stranu (DDFP). Po jejím roz-

padu spoluzakládal Německé pracovní a volební společenství (DAWG), za obě uskupení byl dokonce poslancem československého parlamentu.

S manželkou Johanou Louisou Kafkovou, rozenou Bondy von Bondrop, měl Bruno A. Kafka dva syny, mj. Alexandera Kafku, ekonoma a výkonného ředitele Mezinárodního měnového fondu.

(am, ra)

VŠE DOBRÉ UVÍTÁM

rozhovor s Arnoštem Goldflamem

(dokončení ze strany 7)

A na čem pracujete teď?

Když už jsou děti větší, rozhodl jsem se přijmout nabídku z Liberce, kde řekli, že si můžu udělat, co chcu, napsat libovolnou hru. A tak jsem napsal hru, která je inspirovaná řadou věcí, mimo jiné také třeba Bejlisovou aférou, kdy roku 1913 v Kyjevě obvinili ruského Žida z rituální vraždy, nebo tématy z naší rodiny, různě se to tam promítá i ve snových momentech, vážně nebo žertovně, a jmenuje se to *Achich*.

Jak jinak...

No jo. A pak na jaře 2017 budu režisrovat v Brně svou hru s názvem *Hrůza v Brně*. Je psaná asi z šedesáti procent brněnsky, je to taková groteska a mluví se v ní hodně sprostě. A ještě mám rozepsané nové pohádky pro děti: příběhy holčičky, která je ve věku naší Mimi, a bude se to jmenovat jako ty detektivky – 3x s... .

Vzniklo to tak, že jsem před dvěma lety vydal pohádky s názvem *O nepotřebných věcech a lidech* a v jedné recenzi, která jinak nebyla nijak nepříznivá, psala paní, že teda dobrý, ale příště, pane Goldflam, „méně cynismu“. A já jsem si říkal, že děti přece vydrží hodně, že takové pohádky bratří Grimmů, *Maus* a další věci pro děti taky nejsou nijak úsměvné, to jsou přece kruté příběhy! Nevím, proč mluvila o cynismu, já nejsu cynický, je tam třeba smrt rodičů, to přece není cynické, to je život.

Takže jsem napsal takové dětské dobrodružné a snad i napínavé příběhy, ilustruje je má žena Petra a vyjdou asi v listopadu.

Na počátku října začíná nový rok a bude to rok 5777, se třemi sedmičkami. Jste pověřivý, věříte v moc sedmičky?

Jsem pověřivý v tom smyslu, že stále čekám ty pohromy. A zároveň všechno ve světě kolem nás nasvědčuje tomu, že nějaká katastrofa přijde. Povězte mi, měly by sedmičky být špatné znamení?

Právě že dobré.

Vše dobré jenom uvítám, a bude-li nám dopřáno, budu se z toho těšit. No, doufejme!

ALICE MARXOVÁ

Jaroslav Klenovský BRNO ŽIDOVSKÉ

■ Kniha čtenářům předkládá vývoj staleté historie židovského osídlení města Brna a přehled nemovitých pamětihodností na tuto epochu. Čtivý text (i v anglické verzi) graficky bohatě doplňují černobílé a barevné fotografie, mapy, plánky a kresby.

Vydalo nakl. Grada v Praze roku 2016. 120 stran, dop. cena 299 Kč.

SYNAGOGA TURNOV

■ Ve čtvrtek **1. září** v 18.00 zveme na vernisáž výstavy *Výtěsněná elita: Zapomínání učenci z Německé univerzity v Praze* v Židovské 100. Výstava potrvá do konce září. V sobotu **3. září** v 18.00 se v synagoze koná koncert Czech String Duo – houslistky Lucie a violoncellisty Martina Sedlákových *Hudba židovských autorů* u příležitosti Evropského dne židovské kultury. Ve středu **21. září** v 18.00 zveme na přednášku Zuzany Prudilové ze ŽO Brno *Židovské ženy s Nobelovou cenou* v Židovské 100. Stejná přednáška proběhne ve čtvrtek **22. září** v 18 hodin v Synagoze Turnov. Jste srdečně zváni!

SYNAGOGY ČECH, MORAVY A SLEZSKA NA VLTAVĚ

■ Dne **9. září** od 20 do 22 hodin uvede Český rozhlas 3 – Vltava reprízu 6. dílu cyklu *Synagogy Čech, Moravy a Slezska* z roku 2011. Průvodcem tohoto dílu je architekt J. Klenovský, který představuje židovské památky Velkého Meziříčí, Dolních Kounic, Ivančice a Třebíče.

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY V OLOMOUCI

■ Ve dnech **19.–27. září** se v Olomouci koná již tradiční festival *Dny židovské kultury*, letos s tématem Ženu statečnou kdo nalezne. V olomouckém Divadle hudby, Café Amadeu a Mozartu se koná řada rozmanitých akcí: přednášek, divadelních a filmových projekcí a koncertů. Mj. budou uvedeny čtyři filmové projekce týkající se izraelsko-židovské tematiky. V prostorách Divadla hudby budou moci návštěvníci zhlédnout dokument *Mamadrama* nastiňující vývoj obrazu židovské matky od jidiš a němého filmu přes moderní hollywoodskou produkci až po současnou izraelskou kinematografii (**21. 9.** od 19 hodin); snímek *Vidět svůj úsměv*, který nahlíží do života členek izraelské armády na okupovaných územích (**21. 9.** od 20.30), či film *Žijeme pro zítřek* zaměřující se na skupinu žen ve věku 80–90 let, které působili v původ-

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

ním kibucnickém hnutí (**22. 9.** od 19.00). O fenoménu sionismu pojednává film *Děti Slunce*, sestavený z více než osmdesáti amatérských snímků natočených kibucníky v letech 1930–1970 (**22. 9.** od 20.30). V rámci festivalu bude mít **21. 9.** od 17.00 přednášku *Hodiny zbožnosti Fanny Neuda* nositelka ceny National Jewish Book Award a členka izraelského parlamentu Liza Lavie.

Dne **23. 9.** od 16 hodin uvítá festival na besedě vzácného hosta: pana **Huga Maroma** ze starobylého rodu Meislů, jedno z Wintonových dětí, stíhacího pilota izraelsko-arabských válek, úspěšného podnikatele i výtvarníka.

Více o programu a festivalu zde <http://www.olmuart.cz/dzko/>.

IZRAELSKÁ KULTURA V ZÁŘÍ

■ **DJ Shtuby, Tori Baba, D. Dorchin:** V rámci plzeňského festivalu pouličního umění, jenž se koná ve dnech **28. 9.–1. 10.**, vystoupí také několik izraelských umělců. Vedle avantgardního umělce ovlivněného hudbou Shtubyho se plzeňské publikum může těšit na sólového interpreta Daniho Dorchina. Do Plzně zavítá také vůdčí postava hnutí Organic Trance, DJ Tori Baba. Více o programu na www.busking-fest.cz.

■ **Liron Meyhas:** Dne **14. 9.** vystoupí v kavárně Jiná káva v Berouně a **15. 9.** v pražském Café v lese zpěvačka, skladatelka a mistryně perkusních nástrojů Liron Meyhas, do jejíž hudby se promítají africké, středozevní a blízkovýchodní vlivy. V současné době vystupuje se svým projektem *La Gitana* vzdávající poctu hudebníkům, kteří ji ovlivnili a inspirovali během její hudební cesty – od tradičních rytmů až po ostré a vytříbené moderní zvuky.

■ **Geffen Rafaeli:** Ve dnech **26.–27. 9.** se v pražské galerii Jedna dva tři a současně ve dnech **24.–28. 9.** na festivalu ilustrace Lustr v Praze představí telavivská ilustrátorka a malířka Geffen Rafaeli. Předvede aktuální sérii světelných instalací vytvořenou částečně během svého pražského rezidenčního pobytu.

LIBEŇSKÁ SYNAGOGA

■ V libeňské synagoze na Palmovce se dne **26. září** od 19.30 koná projekce němého snímku podle scénáře I. Babela na základě autorových *Oděských povídek* režiséra V. Vilnera z roku 1927, jež měl původně točit S. Ejzenštejn. Živý hudební doprovod vytvoří Anna Romanovská (housle, kotó), Vlastislav Matoušek (šachuhači), Petr Tichý (kontrabas), Aida Mujačič (zpěv), Jan Polanský (elektronika), Lopéz Santiago (kytara) a Jan Grunt (saxofon).

MARIE VON EBNER-ESCHENBACHOVÁ V ULICÍCH PRAHY

■ Nová pouliční výstava připomene ve dnech **9.–19. září** život a dílo jedné z nejpozoruhodnějších německy píšících spisovatelek 19. století pocházejících z českých zemí, **Marie von Ebner-Eschenbachové** (1830–1916), autorky řady románů a povídek (v češtině vyšla próza *Obecné dítě*) a stovek aforismů („V mládí se člověk učí, ve stáří chápe“ ad.), k jejímž myšlenkovému okruhu patřila i pacifistka a bojovnice proti antisemitismu Bertha von Suttner. Představení výstavy, již sestavila Zuzana Brikciusová, s ukázkami z ní proběhne dne **8. 9.** od 18 hodin v Centru Franze Kafky (Široká 14, P 1). Výstava začíná **9. 9.** v 11 hodin vylepováním plakátů na první panel, umístěný u kostela sv. Josefa poblíž stanice tramvaje Náměstí Republiky (směr Revoluční), pokračuje přes Klárov (u stanice metra Malostranská), do ulice U Lužického semináře (na zdi Vojanových sadů) a pak na zdejší náměstíčko. U každého panelu vás čeká kulturní program s občerstvením.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o čtvrté

■ Ve středu **21. září** uvítáme na Kávě doc. RNDr. **Karla Olivu**, ředitele Ústavu pro jazyk český AV ČR. Provede „jazykový audit na Kávě o čtvrté“ a pohovoří o „uzlících na jazyku“. Kavárna je přístupna od 14.30, program začíná přesně v 15.30. Pořad připravil a moderuje Honza Neubauer.

JERUZALÉMSKÉ SYNAGOGA

(Jeruzalémská 7, Praha 1)

■ Ve čtvrtek **8. září** od 18.00 vystoupí soubor **Hevreh Ensemble** z New Yorku. Soubor byl založen v r. 2001, jeho členové – Jeff Adler, Judith Danskerová, Laurie Friedmanová a Adam Morrison – hrají směs jazzu, world music a klasické huby. Většinu skladeb komponuje J. Adler a uslyšíme klarinety, klávesy, saxofony, perkuse. Srdečně zveme!

■ Cyklus varhanních koncertů pokračuje **21. září** v 18.00. Varhanici V. Peter a J. Chaloupková se představí v následujícím programu: J. S. Bach: *Preludium a fuga e moll, BWV 548*; A. Soler: *Koncert č. 2 a moll a Koncert č. 3 G dur* pro dvoje varhany; D. Zipoli: *Versetta C dur*; J. Pachelbel: *Ciacona f moll*; A. Soler, J. Kř. Kuchař: *Fantazie e moll a Preludium G dur*; Z. Pololánik: *Avinu malkejnu* (světová premiéra).

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽM V PRAZE****AUDITORIUM**

(Maiselova 15, 3. patro)

■ 5. 9. v 18.00: **Nansenova nadace – nečekaná záchrana ze severu**. Vernisáž výstavy, která mapuje činnost norské humanitární organizace Nansenhjelpen, především záchranné akce, které organizovala Nansenova nadace v Praze na záchranu českých, slovenských, rakouských a německých Židů během šoa. Výstava potrvá do 5. října.

■ 7. 9. v 18.00: **Židovský rychtář a další královští úředníci: spolupráce křesťanů s židovskou samosprávou ve středověku a raném novověku**. Přednáška historičky Lenky Blechové z Historického ústavu AV ČR. Vstup volný.

■ 22. 9. v 18.00: **Židovské motivy v českém hraném filmu**. Sedmý díl cyklu A. Aronové se věnuje tématu kolaborantů na jedné straně a zachránců Židů na straně druhé. Autorka se soustředí na filmy *Obchod na korze* (J. Kádár, E. Klos) a *Musíme si pomáhat* (J. Hřebejk) a na porovnání filmů s židovskou tematikou v 60. a 90. letech 20. století. Projekce: *Obchod na korze*. Vstup volný.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 11. 9.: **Lviček Arje slaví Roš ha-šana**. Přijďte popřát lvičku Arjemu sladký nový rok. Arje vám přiblíží, jak se svátek slaví,

**KULTURNÍ
POŘADY**

naučí vás troubit na šofar a také vystrojí tradiční hostinu. Na závěr si společně vyrobíme novoroční přání. Prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

MAISELOVA SYNAGOGA

(Maiselova 10, Praha 1)

■ 4. 9. v 19.00: **Útěk na východ – Beseda s Petrem Artonem**. V souvislosti s výstavou *Trosečníky v Šanghaji* se v rámci pamětnického cyklu *Naše 20. století* uskuteční beseda s Petrem Artonem (*1922). P. Arton pohovoří o útěku z nacisty okupovaného Československa a následující anabázi vedoucí přes Polsko, Šanghaj, Jižní Afriku, USA, Bahamy a Velkou Británii, kde se jako příslušník královského letectva zúčastnil honů na nacistické ponorky. Večer se koná ve spolupráci s Ústavem pro studium totalitních režimů, moderuje A. Hradílek. Vstup volný.

■ 6. 9. v 19.00: **Hass ist ein Mangel an Fantasie** (Nenávisť je nedostatek fantazie). Literární koláž z textů Alice Herz-Sommerové, Georga Kafky, Paula Arona Sandforta, Lea Strausse, Viktora Ullmanna a Ilsy Weberové, umělců internovaných v Terezíně. Koncepte a úvod: Michael Lahr. Přednes: Gregorij von Leitis. Program se koná ve spolupráci s Velvyslanectvím Spolkové republiky Německo v Praze, Goethe-Institutem, Pražským literárním domem a The Lahr von Leitis Academy & Archive. Program bude v němčině, české překlady textů budou k dispozici. Vstup volný.

■ 8. 9. v 19.00: **Pražské kytarové kvarteto**. Koncert kvarteta, které již více než třicet let působí na scéně české klasické hudby. Na programu jsou skladby M. Tesaře, I. Albenize, J. Freidlina, A. Josého, G. Gershwina a Š. Raka. Vstupenky (230 Kč/150 Kč) lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP (jewishmuseum.cz).

■ 13. 9. v 19.00: **Jak filmařům chutná život?** O osobní židovské zkušenosti v práci filmového režiséra hovoří se svými hosty I. Pavláskovou, M. Herzem a P. Štinglem scenárista a režisér V. Marhoul. Vstup volný.

■ 21. 9. v 19.00: **Kafka – El profeta solitario de Praga (Kafka – osamělý prorok z Prahy)**. V rámci letošního IV. bienále Kafka/Borges – Praha/Buenos Aires pronese argentinský psychoanalytik a spisovatel Arnoldo Liberman přednášku o díle Franze Kafky a jeho recepci (nejen) z židovské perspektivy. Ve španělštině se simultánním tlumočením do češtiny. Vstup volný.

■ 27. 9. v 19.00: **T. G. Masaryk a židovství**. Spoluzakladatel vzdělávacího a kulturního centra ŽMP Miloš Pojar se už v době totality zabýval vztahem filosofa, sociologa a státníka T. G. Masaryka k židovství a Židům. Pojarova mise jako prvního polistopadového velvyslance v Izraeli tento zájem dále prohloubila. Hlavním výsledkem jeho dlouhodobých rešerší je kniha *T. G. Masaryk a židovství*, kterou čtyři roky po jeho smrti z autorovy pozůstalosti vydalo nakladatelství Academia. Nad touto publikací a jejími širšími souvislostmi se zamýšlejí autorův syn a pozdější nástupce na ambasádě v Tel Avivu, politolog Tomáš Pojar; historici Alexander Fried a Michal Frankl a izraelský pilot a podnikatel Hugo Marom, rodák z Brna. Modereje publicista Petr Brod. Kniha bude na místě k prodeji. Vstup volný.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Programy v září jsou pořádány v rámci Evropského dne židovské kultury.

■ 6. 9. v 18.00: **Poezie Paula Celana**. Paul Celan (1920–1970) je pokládán za jednoho z nejvýznamnějších židovských básníků poválečné Evropy. Jan Lamram a Pavel Šuháček v autorském hudebním vystoupení představí Celanovy verše v překladu Radka Malého. Vstupné 30 Kč.

■ 8. 9. v 17.00: **Stopy, reflexe minulosti** – vernisáž putovní výstavy prací vzniklých v rámci arteterapeutického projektu pro přeživší šoa, který proběhl v Bratislavě roku 2014. Výstava je přístupná po celé září. Vstup volný.

■ 13. 9. v 16.00: **Prezentace katalogu V utrpení a boji**. Publikace *V utrpení a boji – brněnští Židé v osudových momentech XX. století*, kterou připravilo historické oddělení Moravského zemského muzea, představuje brněnské osobnosti židovského původu z období první republiky. Program se koná v Dietrichsteinském paláci, Zelný trh 8, Brno, ve spolupráci s MZM. Vstup volný.

■ 20. 9. v 17.00: **Brno židovské** – promítnutí filmu o historii a současnosti brněnské kehily, jenž vznikl v rámci projektu Brno židovské, podpořený EU. Program se uskuteční ve společenském sále v Dominikánské ulici 2. Vstupné 20 Kč.

■ 25. 9. od 10.00: **Sukot ve vile**. V prostorách vily Löw-Beer v ulici Drobnoho a její zahradě je připraven program pro celou rodinu, mj. různé aktivity na téma svátku Sukot: od 10.00 výtvarná dílna; od 14.00 přednáška Mgr. Kr. Kubínové; od 15.00 autorské čtení A. Goldflama. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ Žákům, studentům i předškolákům začíná nový školní rok. Jeho novinkou je letos otevření 6. třídy základní školy – absolventi zdejší základní školy Gur Arje si tak budou moci volit, zda chtějí (pokud zvládnou přijímací zkoušky) pokračovat na osmiletém gymnáziu Or chadaš, či na ZŠ. Do roku 2019 tak budou mít LŠ kompletní základní školu s 1.–9. třídou.

(Více info na www.lauder.cz.)

KULTURNÍ PROGRAM DSP HAGIBOR

■ 1. 9. od 16.00: *Doteky života* – vernisáž výstavy fotografií Venduly Drahotušské.

■ 7. 9. od 14.00: *Patchwork* – vernisáž výstavy výtvarných děl skupiny Kadaňské patchworkářky.

■ 28. 9. od 14.30: Setkání a beseda se zemským rabínem Karolem Efraimem Sidonem před Vysokými svátky.

■ Výstavy: *Co se do Obecních novin nevešlo III* – fotografie Petra Balajky. "

ŽIDOVSKÁ LIBERÁLNÍ UNIE

■ V září opět začínají kurzy hebrejštiny: Moderní hebrejšтина pro úplně začátečníky, začátečníky, mírně až středně pokročilé BET++ (GIMEL). Používáme audiovizuální techniku.

Biblická hebrejšтина pro začátečníky a pro středně pokročilé. Kurzy jsou zdarma, jsou hrazeny z grantu MŠMT a NFOH. Info o kurzech sledujte na www.zlu.cz, nebo pište na: adamuscinovav@gmail.com (moderní) a chava@seznam.cz (biblická).

Eva Feiglová

DNY ŽIŽKOVSKÉHO KULTURNÍHO DĚDICTVÍ 2016

■ Žižkov si v rámci 8. ročníku svého kulturního festivalu s podtitulem Památky komunity několika akcemi připomene i historii a současnost místního židovského společenství:

■ 7. 9. od 17.00 se koná přednáška Zuzany Pavlovské s promítáním: *Židovská komunita na Žižkově* (KC Vozovna, Za Žižkovskou vozovnou 18, Praha 3).

■ 11. 9. se uskuteční komentované prohlídka na Novém židovském hřbitově: prohlídka trvá 2 hodiny, čas prohlídek v 10, 11, 13, 14 hod., skupina max. 25 osob. Přednáší Eva Kuželová a Markéta Slunečná. Přihlásit se můžete na e-mailové adrese: vlastap@praha3.cz, tel.: 222 116 282.

■ 15. 9. se od 16 hodin koná představení pro děti *Příběh o královně Ester z Persie*, které zahraje divadelní spolek Feigele (KC Vozovna).

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

■ 26. 9. následují komentované prohlídky na Starém židovském hřbitově: Prohlídka trvá zhruba 1 hodinu, začátky v 11 a 14 hodin, sraz u vchodu na hřbitov ve Fibichově ul., P 3, Přednáší Iva Steinová. Přihlásit se můžete na e-mailové adrese: vlastap@praha3.cz, tel.: 222 116 282.

ZIKARON

V JINDŘICHOVĚ HRADCI

■ Jindřichohradecký Spolek Zikaron (Paměť) se snaží připomínat život židovské komunity ve městě a okolí, pečovat o historické památky spojené s životem Židovstva v jindřichohradeckém regionu; vydává též propagační materiály a organizuje vzdělávací a kulturní aktivity a mezi její plány patří vybudování památníku zdejším obětem šoa.

V září pořádá Zikaron koncert herečky a zpěvačky Hany Frejkové *Jidiš ve třech*, který se uskuteční v neděli 18. 9. od 16.00 v Muzeu fotografie (Kostelní ul. 20/I).

Po koncertu, jenž je spojený s dobrovolnou sbírkou na vybudování památníku obětem holokaustu, následuje prohlídka bývalé synagogy s výkladem.

Srdečně zveme!

VÝSTAVA V SYNAGOZE V POLNÉ

■ V synagoze v Polné lze ve dnech 18. září–29. října (út–ne 9–12.00/13–17.00) zhlédnout kromě opraveného interiéru synagogy i výstavu černobílých fotografií Jiřího Nováčka z let 1975–2015 s názvem *Takoví jsme byli, takoví jsme*. Více na www.10hvvezd.cz.

DNY EVROPSKÉHO KULTURNÍHO DĚDICTVÍ

■ V září se již tradičně konají Dny evropského kulturního dědictví, při nichž se návštěvníkům zdarma otevírají některé památky, včetně těch židovských, na mnoha místech je k dispozici i odborný výklad. Zájemci tak ve dnech 4. 9. mohou zavítat do synagogy a na hřbitov v Brandýse nad Labem, ve dnech 10. – 11. 9. do synagogy v Českém Krumlově a v Písku či na hřbitov v Kolíně, 17. 9. do synagogy v Žatci. Přehled míst přihlášených do této akce lze nalézt na www.historickasidla.cz.

BIENÁLE KAFKA–BORGES

■ Společnost Franze Kafky zve v září na několik akcí: Kromě pořadu k dokumentární expozici o Marii von Ebner-Eschenbachové (viz str. 24) to je ve dnech 21.–23. září 5. bienále Kafka–Borges, Praha–Buenos Aires; letos je dedikováno Jaroslavu Seifertovi a Antoniu di Benedetovi.

Program zahrnuje přednášku, dva literární semináře, film, výstavu a kulturní večer.

IV. IZRAELSKÝ TÝDEN NA UNIVERZITĚ KARLOVĚ

■ Pražské centrum židovských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze srdečně zve ve dnech 24.–30. října na IV. Izraelský týden na Univerzitě Karlově: letos s tématem Perspektivy izraelských studií v České republice.

Hlavní přednášku v angličtině prosloví Profesor Elie Rekhess na téma *The Palestinian-Arab Minority in Israel: Between Integration and Alienation* (Palestinsko-arabská menšina v Izraeli: Mezi integrací a odcizením). Profesor Elie Rekhess je jedním z předních izraelských odborníků na arabskou menšinu v Izraeli, židovsko-arabské vztahy, palestinskou politiku. Do svého odchodu do penze v roce 2011 byl vedoucím výzkumným pracovníkem v Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies na Telavivské univerzitě a řídil Program židovsko-arabské spolupráce v Izraeli podporovaný nadací Konrada Adenauera (1995–2010).

Program Izraelského týdne bude zveřejněn během září na stránkách www.pcjs.ff.cuni.cz. Všichni jsou vítáni. Vstup zdarma.

BAT MICVA V LOŠTICÍCH

■ Dne 6. srpna se konala v loštické synagoze bat micva, při které dvanáctiletá Morissa Lee Lambertová z reformní kongregace ve městě Glencoe (Illinois) četla z jedné z osmnácti předválečných místních Tór (zapůjčených pro tuto příležitost z Londýna).

V rámci projektu *Chain of Memory*, který byl založen Muzeem holokaustu ve Washingtonu, si během své bat/bar micva mohou děti připomenout jedno z 1,5 milionu židovských dětí zavražděných nacisty. Morissa si vybrala Gretu Hirschovou, dívku, která se narodila v Lošticích (bydlela v Moravičanské ulici). Během bohoslužby tak oslovil rabín Bruce Elder z kongregace Hakafa jako bat micva nejen Morissu, ale zároveň i Gretu.

(Více informací o události naleznete na www.respectandtolerance.com.)

ŽNO BRATISLAVA

V **septembri** srdečne blahoželáme našim členom: pán Juraj Alexander – 72 rokov; pani Dagmar Dvorská – 85 rokov; pán Ing. Peter Gero – 74 rokov; pani MUDr. Marta Groeplová – 75 rokov; pani Doc. RNDr. Mária Hvastijová – 80 rokov; pani Ing. Eva Kozáková – 65 rokov; pani MUDr. Veronika Lehotská – 83 rokov; pani Mária Országová – 82 rokov; pani MUDr. Eva Salamonová – 60 rokov; pán Nathan-Karol Steiner – 83 rokov; pán MUDr. Peter Šťastný – 75 rokov; pani Ing. Viera Vašková – 71 rokov; pán Dr. Jozef Weiss – 83 rokov; pani Dr. Mária Weissová – 83 rokov, a pani Renné Žiaková – 88 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **september** slávia sviatok svojich narodenín: pán Andrej Ambróš, nar. 21.9. – 93 rokov, a pani Darina Kossárová, nar. 11.9. – 78 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRNO

V **září** oslavujú své narodeniny: pani Věra Bakalová, nar. 14.9. – 75 let; pan Samuel Blau, nar. 5.9. – 14 let; pan Petr Fiša, nar. 15.9. – 61 let; pan Arnošt Goldflam, nar. 22.9. – 70 let; pan David Kšica, nar. 13.9. – 41 let; pani Hana Němečková, nar. 30.9. – 34 let; pani Eva Neufeldová, nar. 28.9. – 83 let; pani Eva Pěnčíková, nar. 8.9. – 84 let; pani Ruth Rossi, nar. 19.9. – 90 let; Elijah Shai Selinger, nar. 19.9. – 8 let; pani Ráchel Michaela Selingerová, nar. 20.9. – 43 let; pan Tomáš Schuller, nar. 10.9. – 42 let; pani Růžena Svobodová, nar. 13.9. – 68 let; pani Michaela Walsbergerová, nar. 10.9. – 41 let, a pani Ivana Zapletalová, nar. 16.9. – 54 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO DĚČÍN

V **září** oslavujú narodeniny: pani Ing. Karolína Bergmanová, nar. 25.9. – 43 let; pan Mgr. Jaroslav Faltýn, nar. 25.9. – 40 let; pani Božena Jelínková, nar. 28.9. – 58 let; pani Gabriela Jirásková, nar. 24.9. – 32 let; pani Jana Majzlíková, nar. 10.9. – 39 let; pan Miroslav Majzlík, nar. 19.9. – 69 let; pani Zlata Palkovičová, nar. 9.9. – 32 let; pani Diana Shonert, nar. 21.9. – 30 let; pan Karel Šetelík, nar. 12.9. – 64 let, a pan Václav Tůma, nar. 12.9. – 71 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KARLOVY VARY

V **září** blahopřejeme panu Gabrielu Szászovi, nar. 4.9. – 87 let.

Ad mea veesrim šana!

ZPRÁVY Z OBCÍ

ŽO LIBEREC

V **září** oslaví narodeniny slečna Jitka Špačková, nar. 1.9. – 28 let; pan Pavel Gerö, nar. 16.9. – 43 let, a pani Eva Gärtnerová, nar. 23.9. – 79 let.

ŽO OLOMOUC

V **září** oslaví narodeniny: pani pani Petra Poláková, nar. 20.9. – 33 let; pani Eva Franklová, nar. 5.9. – 69 let; pan Matyáš Ritter, nar. 15.9. – 23 let; pan David Ritter, nar. 15.9. – 23 let; pani Eva Skládalová, nar. 14.9. – 69 let; pan Daniel Peršin, nar. 12.9. – 30 let; slečna Mayah Cilka, nar. 15.9. – 8 let, a slečna Anna Klimešová, nar. 19.9. – 13 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **září** oslaví narodeniny: pani PhDr. Judita Freundlichová, nar. 16.9. – 79 let; pan Bc. Jan Hess, nar. 8.9. – 43 let; pani Věra Rolková, nar. 13.9. – 78 let, a pani Věra Vaňková, nar. 23.9. – 89 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **září** oslaví narodeniny títo naši členové: pani Sarah Ruth Hájková, nar. 10.9. – 26 let; pan Ing. Jan Fialka, nar. 12.9. – 84 let; pan Arnošt Bergmann, nar. 20.9. – 60 let; pan MUDr. Marcel Hájek, nar. 20.9. – 51 let; pan Jiří Löwy, nar. 23.9. – 59 let, a pani Eva Vojtěchová, nar. 28.9. – 57 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **září** oslavují narodeniny: pan Jevsej Biller, nar. 9.9. – 85 let; pani Gertruda Denská, nar. 25.9. – 86 let; pani Dagmar Friedlová, nar. 11.9. – 94 let; pani Jana Hamplová, nar. 2.9. – 86 let; pani Regina Hejnová, nar. 18.9. – 92 let; pani Eva Kleinová, nar. 6.9. – 93 let; pan Ivan Klíma, nar. 14.9. – 85 let; Helena Krouská, nar. 12.9. – 95 let; pani Marie Majerová, nar. 29.9. – 93 let; pani Marie Markovičová,

nar. 17.9. – 89 let; pani Margit Maršálková, nar. 9.9. – 87 let; pani Zuzana Mináčová, nar. 24.9. – 85 let; pani Hana Eva Mlejnková, nar. 8.9. – 84 let; pan Jaroslav Poskočil nar. 25.9. – 86 let; pan Kurt Stein, nar. 22.9. – 85 let; pani Viera Šlesingerová, nar. 5.9. – 92 let; pani Hana Trávnová, nar. 10.9. – 91 let, a pan Artur Zempliner, nar. 12.9. – 95 let. Všem oslavencům přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Dne 2. srpna zemřela ve věku 95 let pani Edita Markvartová. Se zesnulou jsme se rozloučili 5. srpna v obřadní síni NŽH v Praze.

Dne 3. srpna zemřel ve Vídni ve věku 81 let po delší nemoci dlouholetý člen ŽOP pan Tomáš Lederer. I když od roku 1968 žil v Rakousku, byl stále spjat s pražskou obcí. Pohřben je v židovské části centrálního hřbitova ve Vídni. Lucie Ledererová

Zichronam livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **september** sa dožíva jubilea členka našej obce pani Judita Gregušová – 88 rokov. Jubilantke želáme pevné zdravie, pokoj a pohodu v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **august** má sviatok narodenín člen našej obce pan Tomáš Rybár, nar. 22.8. – 38 rokov. Prajeme mu dobré zdravie, veľa šťastia a radosti v živote. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **září** oslaví své narodeniny: pan Miloš Lichtenstein, nar. 6.9. – 35 let; pani Sonja Lichtensteinová, nar. 18.9. – 70 let; pani Tereza Skálová, nar. 26.9. – 31 let; pan Oldřich Látal, nar. 9.9. – 56 let; pan Vít Lichtenstein, nar. 7.9. – 31 let; pan Samuel Látal, nar. 9.9. – 17 let; pan Dominik Látal, nar. 17.9. – 23 let; pani Gabriela Becková, nar. 1.9. – 41 let, a pani Šeindly Faerman, nar. 20.9. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V měsíci **září** oslaví své narodeniny pani MUDr. Antonie Chuchutová. Celá obec přeje naší člence hodně zdraví a osobní pohody.

Dále oznamujeme radostnou zprávu, že pani Michaela Fišerové se narodila zdravá holčička. Mamince i děvčátku přeje celá obec hodně zdraví a dny plné pohody.

Ad mea veesrim šana!

CEREMONIE NA POČEST OBĚTÍ

Během olympijských her v Rio de Janeiro byla poprvé oficiálně připomenuta tragická smrt jedenácti izraelských sportovců, které při olympiádě v Mnichově roku 1972 zavraždilo palestinské teroristické komando Černé září, náležící Fatahu. Od té doby příbuzní zabitých opakovaně (a marně) žádali Mezinárodní olympijský výbor o vzpomínkový akt. Přání bylo vyslyšeno až letos v Riu: v olympijské vesničce byl v prostoru nazvaném *Místo truchlení* vztyčen památník se dvěma kameny ze starověké Olympie, jenž bude následně instalován na všech dalších hrách. Dva dny před zahájením her, 3. srpna, se zde konalo vzpomínkové shromáždění, jehož účastníci utili památku mrtvých Izraelců, německého policisty, který byl zabit při pokusu je chránit, dvou obětí teroristického útoku z her v Atlantě roku 1996 a gruzínského sáňkaře, jenž se zabil při tréninku na zimní olympiádě roku 2010 v Kanadě.

DŮKAZ O SMRTI RAOULA WALLENBERGA

Letos v červnu vyšly v Rusku deníky Ivana A. Serova, prvního šéfa sovětské KGB v letech 1954–1958. Byly objeveny před čtyřmi lety během renovace ve zdech jeho moskevského bytu. Mimo jiné obsahují zmínky o zavraždění známého švédského diplomata a zachránce desetitisíců maďarských Židů Raoula Wallenberga. Wallenberg se na konci války ocitl v Budapešti obklíčené Rudou armádou a poté jeho stopy mizí. Od 50. let Rusko tvrdilo, že zemřel na selhání srdce v cele vězení Lubjanka, kde sídlila centrála KGB, toto tvrzení však nikdy nebylo podloženo dokumenty. Nyní zveřejněný deník velitele KGB je prvním písemným dokladem toho, co historici až doposud pouze přepokládali, totiž že ho Sověti obvinili ze špionáže a popravili již v roce 1947. Ve světle nových skutečností nyní oslovila Mezinárodní nadace Raoula Wallenberga (IRWF) otevřeným dopisem ruského prezidenta Vladimíra Putina, aby otevřel archiv KGB a umožnil v nich pátrat po místě ostatků Raoula Wallenberga a poté případně povolil jejich převoz a pohřbení.

BDS V ONTARIU

Za „zcela nejotevřenější případ diskriminace proti židovským studentům v Kanadě ze strany studentské rady“ označil Robert Walker, ředitel asociace Hasbara Fellowship Canada, vyloučení této orga-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Olympijský památník *Místo truchlení*. Foto archiv.

nizace z akce Týden sociální spravedlnosti, který před pěti měsíci pořádala Ontarijská univerzita. V e-mailu, který Walker obdržel pro vysvětlení, proč byla skupině židovských studentů odmítnuta účast na akci pořádané univerzitou financovanou z veřejných zdrojů, odpověděla studentská rada Technologického institutu Univerzity v Ontariu (UOIT) takto: „Studentská rada v lednu podpořila návrh na podporu hnutí BDS. Vaše organizace se zdá být blízce propojena se Státem Izrael, proto by bylo proti našemu rozhodnutí ji poskytnout jakýkoli typ podpory.“

SVĚTOVÁ MÉDIA

O „OSVĚTIMSKÉM AUTOBUSU“

Kauza „osvětimského autobusu“ (viz str. 2) se dostala i do světových médií: referoval o ní deník *Haarec*, web *JerusalemOnline.com* či britský *Daily Mail*. Shrnují základní fakta a citují kritickou reakci ředitele ŽMP Lea Pavláta a přeživší Osvětimi Eriky Bezdičkové. Rozhořčení a znechucení nad tím vyjadřují i čtenáři těchto novin ve svých komentářích, podivují se i nad tím, že autobusový dopravce „nemá peníze“ na odstranění nápisů, že jejich odstranění „nebylo součástí smlouvy s nájemcem“, a lakonicky to shrnují: „Mají tam (tedy v ČR) špatný vkus.“

MÍSTO NA CHARITU PRO HAMÁS

V srpnu odhalila izraelská tajná služba Šin Bet dva závažné případy zneužívání

peněz, které Gaze věnovali soukromí dárci a mezinárodní humanitární organizace: nejprve byl zatčen a obviněn zaměstnanec organizace World Vision Muhammad Halabi z toho, že během pěti let odvedl desítky milionů dolarů určených k charitativním účelům pro Gazu militantnímu křídlu Hamásu. Tyto peníze byly využity například pro budování pašeráckých tunelů anebo k nákupu zbraní. O týden později zatkla Šin Bet Wahida Borše, inženýra ve službách rozvojového programu OSN (UNDP), jenž působil v Pásmu Gazy, a obvinila ho ze stejného činu. Oba případy se prošetřují.

DO KIN MÍŘÍ FILM DENIAL

V září má premiéru dlouho ohlašovaný britsko-americký film *Denial* (Popírání) o procesu, v němž měla roku 2000 americká historička Deborah Lipstadtová u londýnského soudu dokázat, že „holokaust se skutečně udál“, a tím vyvrátit tvrzení popírače šoa Davida Irvinga. Hlavní protagonistku hraje Rachel Weiszová, jejíž oba rodiče museli uprchnout z Evropy před nacistickou perzekucí. Historička je s filmem spokojena, herečkou práci ocenila jako „velmi profesionální“. Popírání šoa pokládá za projev antisemitismu a říká, že kromě „tvrdého popírání“ (jemuž čelila ve sporu s Irvingem) existuje „dnešní měkkí verze popírání holokaustu“, která se vyznačuje „přepisováním historie a lživým přirovnáváním“. „Člověk může nesouhlasit s izraelskou politikou, ale říci, že izraelská armáda podniká genocidní akce stejné jako Hitler? Tohle se přece srovnávat nedá.“ (am, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prste@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodes. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 9. 2016.

Cena 20 Kč (0,90 €)